

292546122

101 Københavns kommune

MA9 09 0796 40

RHB

EX LIBRIS

**KØBENHAVNS
RAADHUS-
BIBLIOTEK**

EH

*Mag.
09.0796
d/6*

*Nogle
mindeblade
om*
BERLINGSKE TIDENDE

KNYTTET TIL 1913

København

BERLINGSKE TIDENDE
1963

Nogle mindeblade om Berlingske Tidende

Nogle
mindeblade
om
BERLINGSKE TIDENDE

KNYTTET TIL 1913

København

BERLINGSKE TIDENDE

1963

09.07

No. 23

Det Berlingske Bogtrykkeri

332/63

I taknemmelig erindring om de mænd, som for 50 år siden – 1. januar 1913 – overtog ledelsen i Det Berlingske Hus og omskabte Berlingske Tidende til et moderne blad, udsendes dette lille skrift.

Af dets indhold er afdøde Henry Hellssens bidrag tidligere trykt den 3. januar 1949 i Berlingske Tidendes jubilæums-nummer. De øvrige bidrag er skrevet til denne bog.

BERLINGSKE TIDENDE

1. januar 1963

Indhold

T. VOGEL-JØRGENSEN:

Luften dirrede hver dag 9

HENRY HELLSEN:

Årene under Gulmann 95

KAI FLOR:

Christian Gulmann, som jeg mindes ham 111

SVEND AAGE LUND:

En tak 131

Luften dirrede hver dag

Af

T. VOGEL-JØRGENSEN

DAGEN var årets første 1913. Stedet var Pilestræde 34. To smukke mænd trådte ind i det øde og triste kontor, som var den ansvarhavende redaktørs. Det var Christian Gulmann og S venn Poulsen. De overtog da ledelsen som Berlingske Tidendes redaktionelle chefer, Gulmann som ansvarlig. Omkring dem samledes de redaktionelle medarbejdere, blot en lille kreds. De fleste havde lang anciennitet; en enkelt var ny. Han, Henry Hellssen, har senere fortalt, at situationen øjensynlig ikke gjorde videre indtryk på de ældre.

Sidenhen, da alt var forandret, fordi der var kommet groning, hvor stilstand længe havde rådet, vendte Gulmann tit i samtale tilbage til øjeblikket i 1913. Det var, som om han ville fastholde dette nu, da også for ham det journalistiske liv fik ny mening – og livet i journalistik udgjorde en stor del af hans egentlige. Det blev det mere og mere.

Gulmann sagde siden om førstedagen:

– Naturligvis var jeg klar over, hvilke enorme værdier der i dette bladhus lå latent, blot ikke udnyttet.

Allerede dette gjorde mig sikker. Selvfølgelig vidste jeg også, at det gjorde mit ansvar større. Men jeg var ikke nervøs, selv om jeg muligvis kan have virket sådan – jeg har nu engang aldrig holdt af at optræde. I mit indre var jeg sikker. Jeg stolede på mit instinkt. Jeg havde hidtil gennem erfaring fået bekræftet, at jeg har instinkt. Og at jeg tør stole på det.

Gulmann sagde i årenes løb flere gange:

– Mærkeligt nok ved jeg ikke, hvad jeg udtalte den dag. Jeg havde ikke skrevet noget, og det står ingen steder noteret. Men jeg har vel sagt det, som jeg i dag synes må have været det naturlige – at vi sammen skulle løfte arven, vogte den vel og få den til at trives. Det hele blev ganske kort. Der blev drukket et glas champagne.

Straks her skal det siges, at væksten begyndte tidligt. Og den blev ved. I april 1913 var redaktør Svenn Poulsen ved Rivieraen, og et bevaret brev fra Gulmann til ham siger da bl. a. lakonisk: “Noget over 600 Abonnenters Fremgang”. Det var meget, da aften-avisen, som dengang regnedes for den egentlige avis, havde et oplag på ca. 15.000. Morgen-avisen, som mange abonnenter dengang fik leveret til deres kontor- eller anden forretnings-adresse, havde hidtil kun været et annonce-tillæg, sjældent med selvstændig tekst.

Berlingske Tidende havde gennem sin 164-årige eksistens haft flere storhedsperioder, følgelig også ind imellem tidsrum med nedgang. Grundlæggeren, Ernst Henrich Berling, som døde 1750, kun ca. 20 måneder efter, at bladet 3. januar 1749 var begyndt at udkomme, havde straks oplevet frodig fremgang for sit blad – som for alt andet, han havde mellem hænder. Denne trivsel holdt sig i adskillige årtier og blev først afbrudt, da bladet 1808 blev gjort ufrit, helt afhængigt af statsmagten. I en række år måtte det endog fremtræde med titlen *Dansk Statstidende*. Stærk fremgang fik den Berlingske avis påny, efter at denne epoke var overstået, og da fjerde generation i slægten, den senere kammerherre Carl Berling, 1836 overtog virksomhedens ledelse og gav bladet en ny teknisk udrustning. Navnlig blev det tilfældet i årene 1838-58, da han havde gjort M. L. Nathanson til dets redaktør. Nathanson var en ypperlig redaktionel leder, idérig, påpasselig, aldrig hvilende, altid optaget af at gøre bladet endnu bedre. På den da skabte storhed levede bladet længe efter hans afgang, selv om det redaktionelle initiativ gennem år var aftagende, efterhånden ringe. Efter århundredskiftet gik alt småt, til sidst næsten i stå. Stift, tørt og livløst blev bladet, fordi dets øverste redaktionelle ledelse, som havde mange værdifulde egenskaber, blot savnede viden om, at det fundamentale for et blad er kontakten med

øjeblikket, livet, udviklingen. Dog havde Berlingske Tidende som annonce-organ bevaret en stor del af sin position. Men også den begyndte at blive truet af bladmagnaten etatsråd C. Ferslew, som på sin hånd havde samlet Nationaltidende, Dagbladet, Dagens Nyheder og Aftenposten. De fire blade havde hver deres publikum men desuden et fælles annoncetillæg, Avertissements-Tidende, som altså fik et stort oplag og derved var begyndt at blive en trussel mod Berlingske Tidende, hvor det gjaldt dagliglivets små-annoncer – dem, som siden på Berlingske Tidende af Louis Henius blev betegnet rubrik-annoncer.

Louis Henius var den tredje ny mand i ledelsen, som trådte til i 1913, officielt dog først 1. august 1913, selv om han på mange måder var med fra nytår. Han overtog som administrator den økonomiske, merkantile og tekniske ledelse. Disse tre mænd, Gulmann, Poulsen og Henius, var det som genfødte Berlingske Tidende, skabte den store fremgang og genopbyggede grundlaget for den videre vækst, som der ikke er set mage til i dansk presse. Ved deres død i årene 1934-38 så man overalt det slogan: *Berlingske Tidende – Først – Størst*, som de havde skabt i ord og gerning.

De følgende sider skal fortælle hvordan.

AF de tre mænd havde Christian Gulmann (1869-1934) længst erfaring som bladmand. Han var søførersøn fra det Maribo, som for hans trofaste sind vedblev at være et centrum i Danmark. Byen gav langt senere ham og Kaj Munk en u håndgribelig gensidig kontakt. Gulmann blev efter 1888 at have taget filosofikum medarbejder ved københavnske blade og var det i nogle år. Som 29-årig blev han ansvarshavende redaktør for det ultrakonservative Vort Land, hvis ikke store oplag han fordoblede, og med tilsvarende succes redigerede han i tre år Illustreret Tidende og senere, indtil han blev redaktør af Berlingske, Gads danske Magasin. Ind imellem virkede han som medarbejder ved Berlingske Tidende og Nationaltidende. Fra det sidste kom han nu til Berlingske som chef.

Som skribent havde han behandlet mange arter af stof, i årenes løb mere og mere korrespondancer fra rejser og bog- og teater-anmeldelser, og navnlig på de to sidste felter fortsatte han som skribent også efter at han var blevet Berlingskes øverste redaktionelle leder. Han skrev dog aldrig på livet løs, var forbeholden, kræsen i ordvalg, og det hændte, omend sjældent, at hans hånd, som førte pennen, nægtede at give tingene så prægnante udtryk, som han oplevede dem. Hans evne til at se var højt udviklet, og han vidste mere om mennesker end de fleste. I de lykkelige øjeblikke, da han kunne åbne sit

sinds og sin evnes sluser, skabte han ypperlig journalistik. Hans form var oprindelig bredere end siden, da han bevidst pointerede den. Han havde som skribent noget af den samme tilbøjelighed som i samtale, når han følte sympati om sig, til at nærme sig paradoksets form. Som han i egenskab af redaktør med sin vilje til at ville kunne tvinge det ugørlige gjort, fik han undertiden i sin stil, gennem paradokset, det udsigelige sagt.

Endnu i senere år, når han ud på de små timer sad med en stor teateranmeldelse, kunne han ved gennemlæsning stryge en lang sætning og med et forklarende smil sige til den, som ventede på manuskriptet: "Det kan siges kortere, altså bedre". Så rettede han. Iøvrigt skrev han hurtigt, rettede ikke ofte, skrev sjældent om. I årenes løb udmøntede han mundtligt mange af sine bemærkninger om blad og journalistik i en næsten sentens-agtig form. Eksempler gives senere.

Som redaktør overgik han sig selv som skribent. Endog betydeligt. Hans sans for andres evner var højt udviklet, og som redaktør var det ham en fryd at lokke de muligheder, han så i svøb, frem til udfoldelse. Noget af den samme glæde gav hans have ham. At få ting til at gro var for Gulmann essentielt. En intuitiv evne hos ham var frapperende: holdt han et manuskript i hånden, vidste han uden at læse det, hvad der stod i det, hvordan det var skrevet, hvad der manglede. En farlig

evne, hvis den misbruges, for en redaktør uvurderlig, hvis den anvendes så elegant og behersket, som han brugte sin. Begivenheder eller situationer affødte hos ham journalistiske associationer, som gav ham ideer til at sætte medarbejdere i gang. Indfaldene kunne komme myldrende – i velordnet række. Han var inciterende. Selv virkede han dæmpet, men han skabte liv i medarbejdernes kreds, derefter atter i bladet. I senere år, da den administrative del af redaktør-gerningen voksede samtidig med, at bladets både ydre format og oplag tog et stort omfang, blev naturligt den kreds, han påvirkede, snævrere. Oftere blev det da gennem mellemlid, han udfoldede sig, men alligevel fornam hele den voksende kreds af medarbejdere hans inspiration – og allerede hans forventning om en veludført præstation kunne hos en medarbejder være medvirkende til at fremkalde en sådan. Den direkte livgivende påvirkning og den skabende udbygning af bladet var de områder af redaktør-gerningen, som var ham kærester. At arbejde med receptive medarbejdere kunne også ildne ham selv op, så der blev tale om frugtbar vekselvirkning. Hæmnin-ger kunne tynde den selvbevidste mand. Han følte det selv. Blandt andet havde han svært ved at udtrykke anerkendelse. Han gjorde det sjældent – det var ham klart: for sjældent. Han følte manglen. Men jo mere han følte, desto umuligere blev det ham at sige, hvad

han gerne ville. Hans minespil røbede dog meget, holdningen, bevægelserne også. På samme måde med misbilligelse. Når han ikke udtalte den, kunne øjnene lyse glasagtigt. Uretfærdighed tog hårdt på ham – ikke blot f. eks. et modstanderblads eventuelle angreb på ham, hvis det hvilede på en misforståelse eller forvrængning; og den slags savnes ikke – var navnlig dengang almindelige – over for ledere af et stort blad. Men havde der i en artikel i hans blad indsneget sig et udtryk, som han fandt blot en anelse uredeligt over for andre, pinte det ham endnu mere. Som få havde han sans for sprogets nuancer, og et fladtrådt udtryk, en uovervejjet eller upræcis glose, anvendt i hans avis, kunne sende gysninger igennem ham. Hans ulyst til at træde personligt frem og hans sensibilitet kunne synes at gøre ham uegnet til at være leder af et stort blad – men det indadvendte og følsomheden gav ham styrke til at fornemme og var derfor tillige en stor værdi for den, som skulle lytte til døgnets pulsslag. Både samlende og udfoldende var han.

I senere år, da Berlingske Tidende voksede så voldsomt, at problemernes detaljer optrådte i hast og i mængde, kunne han udbryde i suk over ikke at kunne være med i alle enkeltheder. Han talte tit om det uendeligt smås betydning som led i det uendeligt store, et blad er.

CHRISTIAN GULMANN

Farvelagt tegning af Gerda Ploug Sarp, 1919

Svenn Poulsen (1872-1937) var født tre år senere end Gulmann. Han var præget af sit udspring i et kunstner-miljø – som søn af Anna og Emil Poulsen, den forgudede kongelige skuespiller. Han var altså bror til Adam og Johannes Poulsen. Også han havde meget af slægtens frodighed og af det impulsive i sit blod, men han gennemførte et juridisk studium og blev samme år, som han blev cand. jur., knyttet til Berlingske Tidendes redaktion. Endnu bevarede han dog den ene fod i juraen og fik 1912 bestalling som overretssagfører men opgav så juridisk virksomhed for redaktionel. Han beklædte en stilling, som svarer til vore dages redaktionschef. At han i den egenskab ikke formåede at sætte nyt liv i det da søvnige redaktionelle maskineri, kom vistnok af, at han i højere grad besad luens hede og kraft end glødens længe varende varme, og at han var svag over for latent modstand og andres mangel på evne til at forstå nye strømninger, som Poulsen gerne lod sig opflamme af. Hans egne impulser kunne komme som pludselige storme. Derfor blev samarbejdet mellem ham og Gulmann en værdi for dem begge. Gulmann evnede at regulere stormens styrke og omforme dens kræfter til skabende grøde. De to mænd, som var så forskellige, supplerede hinanden. Poulsen var af ydre bred og allerede i yngre år svulmende med en glorie af tidligt hvidnet hår om det rødmossede ansigt. Gulmann var lys, slank

og spændstig. Hvor Gulmann sleb sin form spids, rundede Poulsen sin, også når han skrev. En del af sine bredt favnende kræfter brugte han på rejser for bladet, bl. a. i Østen, og som han tidligere havde udfoldet dem på kongefærd til Island. Styrken i de artikler, han sendte hjem, var øjeblikkets bårne stemning, fastholdt i hurtigt grebne udtryk. Gulmann, som ikke var nogen ven af jovialitet i dens jævner form – han direkte afskyede al form for vulgaritet – gouterede Svenn Poulsens kulturprægede og statelige bredde, misundte ham den måske endda en smule. Det vidtspændende hos Poulsen gav Gulmann lejlighed til at pointere en ekstra stringens, og denne påvirkede igen Poulsen til ny udfoldelse. Han holdt af at blive værdsat af en mand, han beundrede. Under fælles drøftelse afklarede planer tit i Gulmanns nøgterne form og med Poulsensk farverigdom.

Indadtil måtte en endelig afgørelse nødvendigvis blive Gulmanns. Det har næppe noget øjeblik skabt blot antydning af et problem; var Poulsen ikke på rejser, talte Gulmann altid med ham både forud for engagement af nye medarbejdere og ved enhver anden afgørelse af betydning. Udadtil repræsenterede Poulsen tit. Han havde let ved at omgås mennesker, holdt uden besvær, endda med både gratie og værdighed, en improviseret tale, hvor han, som når han skrev, lod sig

bære af øjeblikkelig stemning og behov. I årene under første verdenskrig fra 1. august 1914 blev det praktisk for de to redaktører at dele de kæmpende parters legationer imellem sig, og Poulsen tog sig da af de utallige henvendelser og besværinger fra tysk side – den anden side voldte aldrig besvær. Gulmann sagde tit til Svend Poulsen: “Der er gået en diplomat tabt i Dem”.

Louis Henius (1870–1938) havde vel sit eget område i bladets forretningsmæssige ledelse, men en styrke i samarbejdet var det for de tre mænd, at de, når de alle var hjemme, mødtes til en fast daglig drøftelse. Denne foregik formløst i administrator Henius’ kontor, som til gengæld var det mest karakterprægede sted i huset: ikke blot rum-dimensioner men også væggenes malede udsmykning på lærreder var – og er forøvrigt endnu – bevaret fra den Berlingske virksomheds indflytning i Pilestræde. Anno 1765.

De tre mænd mødtes ved et frokostbord, som blev berømt ved sin mangel på overdådighed. Poulsen var af princip vegetarianer, Gulmann var forsigtig, Henius praktisk, og der var fuld enighed om frokostens æstetisk-diætetiske form: knækbrød, æg, ost, tomater, grøn salat, lidt frugt, yoghurt eller kærnemælk og som yderste udskejelse en kop te sødet med honning i stedet for sukker. Der var ikke blot enighed om, hvad der

skulle stå på bordet, næsten altid – i hvert fald altid meget hurtigt – også om problemerne, som behandlede over det. Var synspunkterne muligvis fra begyndelsen forskellige, talte man sig tilrette, for alle besjæledes af det fælles Berlingske vel, bladets fremgang, Husets trivsel. De tre mænd bevarede et gensidigt absolut frisprog på kultiverede menneskers basis. Problemernes væld var stort, da alt skulle omformes, traditioner udbygges og nye skabes. Beslutningerne måtte tages hurtigt. Tingene skete uden lang snak – selv om der faldt mange morsomme bemærkninger. Alle tre mænd var hurtige i opfattelse, rappe i tanken og adrætte i replikken. Gulmann, som i en stor kreds kunne føle sig – og være – lidt stiv, trivedes og åbnede sig ud i dette fortrolige samvær til helhedens gavn. Han kunne tit på sin afdæmpede måde være næsten kåd i sine bemærkninger. Poulsen øste af sit sinds naturlige yppighed, og Henius besad ved siden af sin alsidige dygtighed et lyst humør. Han mødte livet og mennesker med et varmende smil. Han var svag for et behændigt svar, formede selv en replik med lune og vid. Der var i sjælden grad altid ren luft omkring de tre mænd.

Louis Henius var *examinatus pharmaciæ* fra 1891, uddannede sig da videre som kemiker og gæringsbakteriolog og virkede gennem mange år i Chicago, forøvrigt sammen med broderen Max Henius. Men

medens denne sidste blev i USA men aldrig glemte Danmark, drog Louis Henius hjem men glemte aldrig USA – heller ikke alt det, han havde lært derovre, også på praktiske felter og i menneskelig omgang. Det udviklede han videre under ansættelse i Gyldendalske Forlag, hvor han var blevet forretningsfører for det ny tidsskrift Det nye Aarhundrede og snart tillige blev chef for hele forlagets annonce-afdeling. Senere købte han Illustreret Tidende, og som den kloge finansmand og i det hele taget klartseende og omsorgsfulde administrator han var, fik han snart dette blad til at give et klækkeligt overskud, mens det tidligere altid var hæmmet af pengelige vanskeligheder. Han havde efterhånden på mange områder, bl. a. inden for organisation, blad-økonomi, annonce-virksomhed og reklame akkumuleret en omfattende og sikker viden, som nu kom ham og Berlingske til gode. Henius var bl. a. en pioner med hensyn til markeds-analyser. Dertil besad han fra naturens side et rigt sind. Der strålede hjertelighed ud fra ham. Det kom ham – og andre – til gode, når han tit foruden Husets egentlige problemer blev stillet over for og skulle løse den efterhånden stærkt voksende skare af ansattes eventuelle vanskeligheder på den bedste måde – det blev altid gjort varmhjertet.

Havde redaktionen i sin indre struktur været forsømt, så gjaldt dette unægtelig ikke mindre de forretnings-

mæssige dele af Huset. Louis Henius fortalte sidenhen gerne med elskværdigt smil om de forhold, som herskede, da han tog fat i Pilestræde.

Hele bladets annonce-afdeling havde f. eks. egentlig blot bestået af et kontor, hvor indlevering af annoncer fandt sted. Det var i hovedsagen kontant-annoncer, for en stor del de tidligere omtalte rubrik-annoncer. Her modtog man, hvad der kom, og dermed punktum. Henius' udtryk om dette kontor var, at det var ringere end et fortidigt lille post-samlingssted på landet: et lille skummelt rum, hvor der stod to meget høje pulte. Ved dem måtte den, som ellers kunne nå så højt, skrive sin annonce. Af møbler fandtes derudover kun en malet træbænk. Når man bankede på en lem i muren, åbnedes lemmen, og to elskværdige ældre herrer var rede til at modtage annoncen.

Henius har også fortalt, at ved indleveringen af annoncerne blev regnskab ikke ført, men de indkomne kontante beløb sænkedes efterhånden i en dyb kasse. Da Henius havde kikket lidt på denne ordning, spurgte han, hvordan man nu også kunne vide, om beløbet stemte. Han fik det beroligende svar: "Jeg ved, at der hver dag, når kontoret lukker, skal være omkring 400 kroner i kassen, og når det er i nærheden af det beløb, regner jeg med, at den stemmer".

Det var ikke det eneste system, Henius fik bragt i ny skikkelse. Alle breve blev hidtil skrevet i hånden. Skrivemaskiner eksisterede naturligvis ikke. De blev anskaffet, og med dem holdt damer til at betjene dem deres indtog i Huset (i redaktionen optrådte den første medarbejder, som skrev sine artikler på maskine, i juni 1922). De få personer, ekspeditionens personale bestod af, var af den type – elskværdige ældre herrer – som Henius omtalte. Med nye former blev nyt tempo indført. Henius, som aldrig selv var eller blev forjaget i sin form, elskede, at alt gik hurtigt, gnidningsløst og let. Og sådan gled tingene snart omkring ham. Ikke blot blev det skildrede indleverings-kontor hurtigt omskabt og regnskab indført, men der blev over hele København indrettet indleverings-kontorer for annoncer til Berlingske Tidende.

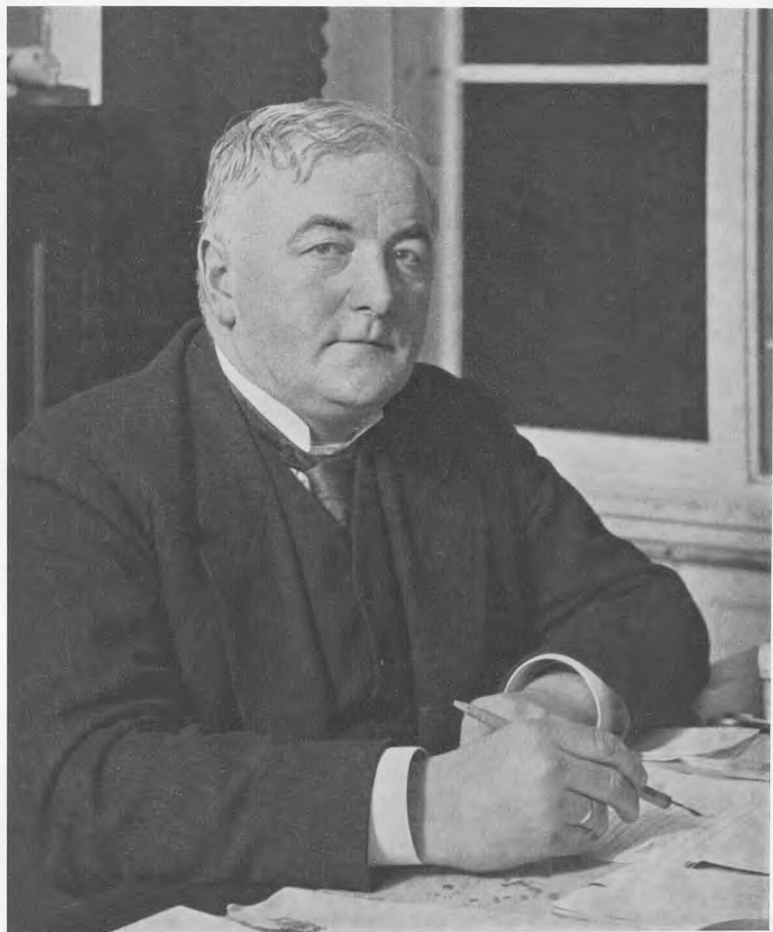
Som det gik på dette begrænsede felt, der er valgt til eksempel, gik det overalt. Henius havde sans for planmæssighed, orden og evne til at organisere.

UDEN undtagelse alt i redaktionen skulle reformeres, reorganiseres, revideres – og skabes. Det skulle simpelthen blive et andet blad. Vel havde Gulmann den teori, at et blads publikum aldrig bør mærke, at bladet hver dag er i udvikling og forandres – fordi publikums største del, uanset hvilken politisk farve det bekender

sig til, er så konservativt, at det ikke vil have ting lavet om. Gulmanns bemærkning var: "Som gamle Werlauf sagde om sig selv, kan man sige om læserne: 'De hader forandringer, selv til det bedre.'" Men han var klar over, at i de første år måtte læserne flere gange udsættes for rystelser, da den chok-behandling, bladet nødvendigvis måtte underkastes, ellers ikke kunne gennemføres. Og så erkendte Gulmann for resten sidenhen, at han nok havde miskendt læserne. De protesterede ikke, fulgte tværtimod villigt.

Alt måtte fornyes – lige fra sproget. At Kjøbenhavn blev stavet med j, var en bagatel – det blev byen også i såkaldt frisindede blade, endda meget senere end i Berlingske. Men lørdag hed løverdag, og sproget var tit formet, som var det i skrivelser fra et kejserligt cancelli, ikke som mennesker talte. Men det var lettere at fastslå det ønskelige end at få en ny sprogføring gennemført. Enhver ved, hvor svært han har ved at forlade det tilvante sprog.

Avisen, som udgik om morgenen, havde som nævnt aldrig været nogen egentlig avis. Den var et supplement til det blad, som var udkommet foregående aften. Og vel var aftenavisen gammeldags og frossen i sin form, tør i sit sprog, forbeholden i ytringer, præget af ængstelighed, men det var dog en avis, som bragte kort og koncis besked om døgnets nyt. Morgenavisen rummede

SVENN POULSEN

Fotografi 1921

masser af annoncer men af tekst kun eventuelle bidder, som der ikke var blevet plads til aftenen forud. Teksten i avisen om morgenen blev indført straks fra nytår 1913, i begyndelsen småt, hurtigt dog i stigende omfang. Først når avisen virkelig var blevet en avis, kunne de egentlige reformer sætte ind. En fundamental vanskelighed var sætteriets kapacitet. Den kunne ikke øges fra dag til anden. Det øgede stof krævede også nye skrivende medarbejdere. Det gik bedre. For mens alt det tekniske ikke havde kunnet røres før nytår, havde Gulmann naturligvis allerede i de uger, som var gået, siden arrangementet med ham var i orden, truffet aftale med kolleger, han gerne ville knytte til Berlingske. Desuden havde han straks truffet en række arrangementer, som han dog anså for blot foreløbige, med hensyn til korrespondenter i en del af verdens-centrerne. For *den* Berlingske Tidende, han tænkte sig, måtte en solid og selvstændig verdenspolitisk orientering være noget fundamentalt. De foreløbige aftaler byggede blandt andet på samvirken med andre nordiske blade, og også i den retning blev de skitser, han straks havde udkastet, gennemført. I flere tilfælde blev de sidenhen uddybet og videreført til aftaler, som også i anden henseende blev betydningsfulde. Nogle danner i realiteten grundlag for endnu bestående ordninger. I alt dette udadvendte arbejdede han ikke mindst i nøje samklang

med og forståelse med Svend Poulsen, som havde en vågen sans for denne side af efterretningsvæsenet. Meget hurtigt var Berlingske Tidende på denne måde i stand til ikke mere at være henvist til udelukkende at stole på telegrammæssigt fællesstof, og ved mange lejligheder viste det sig, hvor betydningsfuldt dette var.

Af engagementerne blev det første virksomt allerede fra 1. januar: Det gjaldt Henry Hellssen (1888-1957), som var den, Gulmann tidligst henvendte sig til. Hellssen var da mere end en lovende ung journalist. Han havde allerede vist sin betydelige kunnen, som Gulmann hurtigt havde opdaget. Men under Gulmanns – og Hellssens egen – røgt foldede hans store talent sig ud til hastig modning. Han var en ypperlig skildrer, skarp iagttagere og som gengiver præcis indtil det minutiøse. Hver detalje var med. Hans syn på mennesker og ting var, som hans væsen, ikke uden arrogance, men havde også glimt af overbærende humor. Gloserne valgte han med omhu; de var tit slående. Formen var samtidig knap og bred – det sidste på grund af enkelhedernes mængde. Han rejste langt og længe for bladet, oplevede illusionsløst intenst. Hans egne udtryk var mange år senere: “Jeg forlovede mig med livet” og “Jeg har moret mig dejligt”; han brugte dem som titler til artikler i bogform. Læserne fulgte ham interesseret, nøgternt beundrende, som hans form indbød til.

En anden ung medarbejder, som indfandt sig kort efter, Axel Meier (1882-1916), var en ven af Hellsen og i nogle henseender konform med ham, i andre vidt forskellig fra ham. Axel Meiers journalistiske form var let og yndefuld indtil det flagrende, ja, så udtalt, at engagementet af ham for de ældre medarbejdere uden tvivl i særlig grad blev det, som på svensk hedder en *tankställare*, noget, som gav anledning til eftertanke. Hans form var elegant; han turnerede vid underfundigt – og dog med takt – endda også og gerne i bunden form. Men hvor påfaldende disse to unge end stak af mod den hidtidige kreds, så blev der egentlig sidenhen aldrig tid til i redaktionen at reflektere over dette. Gulmann og Poulsen fik ujævnheder glattet, revner fuget og samhørighed skabt, og for resten satte de alt i sådan aktivitet, at der ikke blev tid til at skumle, hvis nogen forøvrigt havde kunnet tænke sig det ud over øjeblikket. Redaktør Hans Boesgaard (1865-1948), som tidligere havde været medarbejder ved Berlingske Tidende, knyttede Gulmann også til kredsen. Hans sprog var fornemt men tillige elastisk. Hans viden var stor, hans smag sikker og hans journalistiske erfaring betydelig. Foruden den værdi, som hans pen tilførte bladet, gjorde han redaktionelt en betydelig indsats. Endelig skrev Gulmann også selv. Endog det fik han tid til ind mellem alt det øvrige. Han begyndte f. eks. med en daglig

lille kommentar til et dagens emne – ikke en leder, snarere et lille causeri. Men blot et småteri som at få sat sådan en stump artikel på en fra det øvrige stof afvigende måde krævede besked efter besked i sætteri, hvor man var indstillet på, at intet skulle være anderledes end i salig kammerherrens tid. På dette felt var Svenn Poulsen en uforlignelig formidler. Han virkede allerede i kraft af sin evindelige veloplagthed og det ukuelige humør. Rubrikker – dvs. overskrifter – over det faste stof blev fornyet. Ikke blot blev det slidte satsmateriel skiftet ud, men typografien blev mere levende – og dog aldrig løssluppen. Her, som overalt, betonede Gulmann stadig: “Husk, det er *Berlingske*”.

Selvsagt var der også fra den ældre kreds af medarbejdere flere, som under det ny solskin skød friske skud og blev af værdi for helheden. Mere end for andre gjaldt dette to medarbejdere, først og mest redaktionssekretæren, Frederik Jensen (1871–1929), som med fuldt sind, med glæde og med hele sin store og stædige arbejdsindsats gik ind i den ny ordning. Han havde været knyttet til Berlingskes redaktion fra 1894. Et par år efter fik han den post, han siden beholdt, til han døde 1929. Han havde aldrig næret noget ønske om at nå længere frem. I en overgangsperiode tidligere gik han kun modstræbende med til en kort tid at være ansvarhavende. Som hans sind var støbt – det var bl. a.

gennemsyret af en usvigelig loyalitet – ville han aldrig have kunnet tænke sig at vige blot det mindste fjed fra den linie, som mændene i første linie havde lagt. Men så stilfærdig og tilbageholdende han end i mange henseender var, så var han altid i arbejdet ihærdigere end nogen anden, og ingen kunne med oprigtigere glæde end hans være med til gennemførelsen af alt det ny, som nu tog form. Det skete tillige for hans vedkommende med den aldrig svigtende påpasselighed, der var et af hans kendemærker, og som bevirkede, at ingen kunne mindes, noget var glippet for ham. Var en beslutning taget, så ikke blot fulgte han med i rækkerne; han gik i spidsen for dens gennemførelse, og i sit arbejdssind vedblev han op i årene at være den yngste blandt de unge. Gulmann vurderede Frederik Jensen højt som personlighed og skrev ved hans død bl. a. de både træffende og meget sigende ord: “Denne i sit “ Væsen lidenskabsløse Mand havde inderst en Lidenskab for *det rigtige*.”

Fra den hidtidige stab fortsatte også med flid dr. phil. Arthur Christensen (1875–1945), den senere professor, der som udenrigspolitisk kyndig og i det hele med en sjælden ballast af viden altid måtte være en betydelig værdi for en redaktion, og han fandt sig vel tilpas i den ny kreds, hvor han med rette følte sig og sine artikler påskønnet.

Bladets stof var stærkt øget, altså fra bogstavelig intet til efterhånden et helt blads indhold. Dog var stofmængden i et blad dengang lille, sammenlignet med hvad den er nu, 50 år senere. Desuden var stoffets art tit nyt. At der dukkede en artikel op om Studenterforeningens nytårsrevy, og at den var skrevet i et ganske almindeligt – endda lidt let – menneskesprog, vakte forbavselse i Huset. Sådant stof havde man aldrig før fundet i Berlingske, hverken om aftenen eller om morgenen. Der kom stadig tilvækst af stof, som i den forstand var nyt, at noget sådant ikke før blev behandlet i pressen, i hvert fald ikke regelmæssigt. F. eks. skrev den unge mediciner Vincent Næser, der nu forlængst har afløst sin far, etatsråden, som en af bladets ejere, en skønne dag om enkeltheder fra en betydningsfuld medicinsk doktordisputats, som han havde fortalt Gulmann, og som Gulmann straks bad ham skrive – foruden at anmode ham om også fremtidig at bringe medicinsk nyt. Medarbejderkredsen voksede også på anden måde – og endda kunne nødvendigvis ikke alle de allerede trufne aftaler straks få virkning. Blandt andet måtte nye medarbejdere afvikle gamle forpligtelser, før de mødte i Pilestræde. Fra alle sider i journalistikkens verden var der sådan tillid til Gulmann som fløjmand, at ingen af dem, han henvendte sig til, betænkte sig. De slog straks til og kom, så snart muligheder forelå.

1. februar 1913 var alt det tekniske og meget andet så vidt i orden, at det første store skridt kunne tages.

Hidtil havde næsten hele Berlingske Tidendes forside været opfyldt af annoncer – mest søfartens. Var det gået højt, var en spalte eller halvanden blevet brugt til noget af det overgemte læsestof – mest officielle meddelelser, Rigsdagens vedtagelser og lignende.

Men 1. februar var hele forsiden dækket af læsestof. Det blev en stilfuld side; dog ville den vist i dag blive vurderet som kedelig. De to første spalter havde øverst en 2-spaltet overskrift: TELEGRAMMER. Dette stof blev af den ny redaktion straks, også udadtil, understreget som værdifuldt og betydningsfuldt, og blandt telegrammerne, både nyhedsmæssige og politisk orienterede, var adskillige fra Berlingskes egne nye forbindelser i hovedstæderne ude omkring. De to sidste spalter bar øverst en rubrik HOVEDSTADEN, under hvilken fandtes notitser om al dagens smånyt. De to her fremhævede ord fra fløjene var nøjagtig lige lange og skabte symmetri. Denne gav ro i den ny uro.

Det er om denne dag, 1. februar 1913, noteret, at ellers kloge folk rystede på hovedet og sagde: "Det overlever Berlingske ikke", men at Poulsens glade latter bølgede sejrssikkert gennem redaktionen, at Gullmann smilte stille – han tænkte: "Berlingske skal overleve meget mere – og leve bedre" –, og at Henius gned

sig i hænderne. Det var en for ham typisk gestus, når han følte, at tingene gled lindt i et rigtigt spor.

Men skeptikerne og de ængstelige har vel mest været at finde inden for murene. Gulmann fortalte siden, at der ikke fra nogen side blandt læserne var hørt nogen protest mod de store reformer. Indsigelser, som ikke var mange, kom – som på ethvert blad – i reglen over petitesser. Tværtimod begyndte det ikke mindst fra denne dag virkelig at blive et arbejde at modtage abonnements-bestillinger – foruden at løssalget blev et problem. Ville man hidtil købe et enkelt nummer af Berlingske Tidende, havde man stort set udelukkende måttet henvende sig i Pilestræde. Nu havde Henius hurtigt fået organiseret, at bladsælgerne stod med avisen parat til læserne.

For Gulmann var det altid en sport, at tingene skulle gøres bedst muligt. Han benyttede de anledninger, som store begivenheder lagde på redaktionens bord, til at udfolde den journalistiske effekt. Som et tidligt eksempel kan nævnes, at da et telegram 11. februar meddelte, at polarforskeren R. F. Scott var død ved Sydpolen, mobiliseredes der først i aftenavisen og siden i morgenavisen en aktivitet, så læserne for alvor fik indtryk af, at her var et af den arktiske forsknings store dramaer udspillet – der var først og fremmest telegrammernes fyldige beretning om det enestående tilfælde, derefter

nekrologer, altså flere, om Scott's levnedsløb og om hans karakter, arktisk-sagkyndig vurdering af hans indsats og gennemgang af sydpolar-forskningens omfang i det hele, kortskitser m.m. Dette var et af de første tilfælde, hvor Gulmann fik gennemført det, som var hans ideal i en avis: sagkundskabens og journalistikkens intime samvirke. Også gennem den linie systematisk gennemført trådte han nye spor i dansk bladverden, og Berlingske Tidende har siden fulgt dem.

Eksemplet fortjener nogle ekstra linier. Gulmann vendte stadig tilbage til det som typisk. For ham var et dødsfald en tragedie, og han vidste, at mange læsere følte det på samme måde. Dernæst gav et dødsfald rig anledning til at fordybe sig i indsyn i menneskesind, og han lod aldrig nogen lejlighed gå unyttet til at give læserne karakteristikker. "Nogle blade begraver selv farverige personligheder i fattigjord", var hans udtryk, når han læste en afjasket nekrolog med årstal og halvdøde ord. "Man må heller ikke glemme den døde straks i det øjeblik, bladet har slået ham ihjel", sagde han igen og igen. "Også næste dag er en artikel om ham tit værdifuld. Enhver skal belyses fra så mange sider som muligt. Man må aldrig på et blad glemme, at hvert menneskeliv er et drama – og døden er et drama for mange flere end de nærmeste. Gælder det en stor mand, har dette synspunkt særlig vægt".

10. marts 1913 skete igen noget nyt. Ja, hver dag rummede både indadtil og udadtil en mængde, men det er det særlige, som noteres. 10. marts bragte Berlingske på forsiden en stor portrættegning. Det var i anledning af, at filosofen professor Harald Høffding fyldte 70. Det var da (bortset fra en lille vildfarende modeskitse) 164 år siden, Berlingske Tidende sidst havde bragt en tegning, en illustration. For de mange år siden skete det to gange. Nu altså igen.

– Tror De, læserne vil blive meget forskrækkede? spurgte Gulmann med et smil Henry Hellssen, som i mange tilfælde var hans fortrolige og den, han specielt drøftede ting igennem med.

Ikke et menneske protesterede. Men det er en kendsgerning, at der i store kredse – og ikke blot i Danmark – var skabt den opfattelse, at billeder lå under et ordentligt blads værdighed. Formodentlig kom det af, at det verden over var såkaldte boulevard-blade, som førte an med billeder, og så holdt den besindigere del af pressen sig tilbage. Men en gammel juridisk regel, som Gulmann tit citerede, siger, at misbrug forskertser ikke brugen. “Lad andre bruge billederne galt; vi bruger dem rigtigt”, sagde han ydermere.

Det var dog betegnende, at det denne dag, eller måske den næste, rygtedes på Berlingske, at man på Nationaltidende over for dette billede havde rystet på hovedet

og sagt: "Gulmann er dumdristig – han vover sig for langt ud". Gulmann havde, mens han var ansat ved Nationaltidende, mange gange hørt Ferslew slå fast, at når The Times kunne klare sig uden billeder, så skulle et anstændigt dansk blad heller ikke lefle for det dårlige publikums instinkter. Nu bragte Berlingske ved anledninger af format portrættegninger – hidtil dog, af tekniske årsager, kun reproduktioner i streg-teknik. Men i november 1913 bragtes for første gang en tegning i halvtoner (tusch-lavering), og så fulgte endelig 10. maj et fotografi. Hvorpå fotografier siden blev brugt, når der var særlig anledning. Men på det tidspunkt var der sket så meget, at næppe nogen forbavsedes.

Det hidtil største brud med mangeårig praksis var dog det, som 25. marts 1913 blev bebudet i de linier, som her citeres, og som var skrevet af Gulmann – man vil se, at han endda bevæger sig i overmåde beherskede vendinger:

"I de 165 Aar, 'Berlingske Tidende' har bestaaet, er Bladet kun ganske undtagelsesvis udkommet om Søndagen. Fra næste Uges Begyndelse vil dette være anderledes. Paa Søndag og derefter fremdeles Aaret rundt udsender Bladet sit *regelmæssige Søndagsnummer*.

"Naar dette ikke er sket tidligere, staar det i Forbindelse med, at 'Berlingske Tidende's Morgenavis

“ oprindelig har været anlagt og drevet udelukkende
“ som Forretningsblad. Den Del af Læseverdenen, som
“ med nogen Opmærksomhed følger Pressens Udvik-
“ ling, vil vide, at dette allerede i nogen Tid har været
“ et tilbagelagt Standpunkt. Især i de sidste tre Maane-
“ der – siden den nye Redaktions Tiltræden – har vi
“ udvidet vort Morgenblad til en hel og selvstændig
“ Avis. Ved en ny og fast Ordning af Bladets Stof, ved
“ Udvidelse af Medarbejderstaben, ved Reorganisation
“ af vore Telegramforbindelser – med daglig direkte
“ Forbindelse til Verdensstæderne – har vi søgt at skabe
“ et paalideligt, hastigt underrettet, i bedste Forstand
“ moderne Morgenblad – uden derfor at bryde ‘Ber-
“ lingske Tidende’s aarhundredgamle Traditioner. De
“ mange Henvendelser i denne Anledning fra Bladets
“ Venner giver os det Haab, at vi har arbejdet i den
“ rigtige Retning. Vi lover, vi skal naa et godt Stykke
“ fremad endnu.”

Mere moderat, mindre pralende, kunne tingene ikke siges. Så meget mere er søndagsnumret vel blevet en overraskelse. Det bestod af tre blade, hvert på fire sider, altså en hovedavis og to 4-sidede tillæg. Berlingske Tidende var på det tidspunkt ikke limet. Var størrelsen mere end fire sider, lå hver følgende fire sider løst sammen med de foregående.

I hovedavisen fandtes bl. a. en kraftig 3-spaltet rubrik, som hed *Sporten*. Dette var for alvor noget nyt i Berlingske. Nok havde man hidtil i spredte notitser og af og til i en kort artikel kunnet redegøre for dette eller hint i sportens verden, men videre alvorligt var det aldrig taget – undtagen for så vidt alt i dette blad var blevet behandlet med seriøs mine. Begrebet sport for sportens skyld kendtes ikke. Nogen medarbejder, som var kyndig i sport, og som regelmæssigt behandlede den, havde man ikke haft. Men nu var til Berlingske knyttet en ypperlig skribent på sportens område, nemlig Asmus Diemer (1871-1933), en mand om hvem det f. eks. i Biografisk Leksikon siges (af K. A. Knudsen): “Hans “Syn paa Idrætten var større og videre end Folks i “Almindelighed”; en af de unge kolleger (Mr. Smile) skrev, da Diemer døde: “Hans Meninger blev der “lagt Vægt paa; han var en stærk og myndig Sports-“journalist”.

De to citater ville have glædet Gulmann. For ham var det altid om at gøre, at den, der i Berlingske Tidende gav læserne besked, var den bedst orienterede, den kyndigste, den myndigste. Det var et gennemført træk i Gulmanns bestræbelser, et område, hvor han grundlagde en tradition. Iøvrigt var det særlig naturligt for den ny redaktion at tænke på sporten: Poulsen var ivrig friluftsdyrker og sejlsportsmand, og Gulmann var

bl. a. ivrig skiløber – på et tidspunkt da endnu få i Danmark tænkte på skisport. Men dernæst havde Gulmann personlige erfaringer med hensyn til journalistik om sport. Han havde været sit daværende blads, Nationaltidendes, udsendte korrespondent ved Olympiske Lege i Athen 1906 og i Stockholm 1912, og han havde ikke mindst ved den sidste lejlighed konstateret, at når man ikke var specielt sportskyndig, kunne man ikke betjene sit blad ordentligt. Han sagde dengang: “De pittoreske korrespondancers tid er forbi på sportens område. Der skal sagkundskab til”. Bemærkningen blev sagt i Stockholm, og han tilføjede med et suk, at han selv ikke var sagkyndig. Nu tog han altså konsekvensen. Men det var overhovedet en af styrkerne hos Gulmann, da han skulle planlægge en redaktions udformning og daglige ledelse og liv, at han havde været all round journalist. Han vidste, hvad der krævedes – og hvad der kunne kræves. Derfor stod der også altid i medarbejdernes kreds en naturlig respekt om ham. Allerede af den årsag.

Søndagsnumret rummede dog langt mere. På første side af det ene tillæg præsenteredes læserne straks hver uge for et eller andet emne, præget af årstidens eller anden aktualitet. Det blev i en levende og morsom ramme af tegninger – og her blev både i rig variation brugt de største malere og de professionelle tegnere – anrettet med en blanding af tungere sagkyndigt stof –

altid signeret af et af de store navne på området – og lettere journalistisk behandling: frisk prosa eller behændige vers. Når f. eks. et nummer var helliget Grundloven – emnet var aktuelt, da alle politiske bestræbelser netop i de år og indtil den ny grundlovs vedtagelse i 1915 sigtede mod dette mål – så var det alle de politiske partiers ledere, som skrev. I dag er sådant ikke videre mærkeligt, men dengang var det langt ud over det sædvanlige. Det kan også nævnes, at en munter artikel i et af søndagsnumrene – det var en sommerartikel, som hed *Fra det tropiske Danmark* – ledsagede Robert Storm Petersen (1882-1949) med otte tegninger med barokke indfald. Det var første gang, Storm P. optrådte i det blad, som han derefter var intimt knyttet til, så længe han levede. Her oplevede han på talrige måder at udfolde sig til den nationale skikkelse, han var ved sin død.

Blandt de rubrikker, som iøvrigt fyldte de to tillæg, var *Kirken og Samfundet* og *Vore Børn* samt endelig *Kvinden og Hjemmet*, som allerede var begyndt i lørdagsnumre, men som her fremtrådte stærkt udbygget, en stat i staten. Til at dyrke det specielt kvindelige stof havde Gulmann valgt Charlotte Haslund (1874-1932), også en af de medarbejdere, som i en række år kom til at spille en stor rolle i Berlingske Tidende. Hun var en farverig og festlig personlighed med mange i en redaktion værdifulde egenskaber. Hun skrev selv, og

hun var vant til at redigere. Hun var opfindsom både over for stof og til at finde den, som bedst kunne skrive det. Hun var initiativrig, og hun besad en egenskab, som Gulmann overhovedet vurderede højt, men som han ganske særlig som ledende chef i en redaktion måtte sætte pris på, nemlig at hun altid var veloplagt, og at hun engagerede sig hundrede procent i den sag, hun tog op, så hun sled med den uden at trættes – i hvert fald uden nogensinde at give efter for sin træthed. Hun kendte ikke forskel på arbejdstid og sit privatlivs timer. Hun var på bladet den største del af døgnet og gav det sit sinds kraft, sit liv. I årenes løb deltog hun i talrige af de arrangementer, som Berlingske Tidende under Gulmann og Poulsen i rigt mål satte i værk, og som hun forøvrigt også i mange tilfælde var egentligt ophav til.

Læsere i 1963 vil muligvis ikke finde noget særlig nyt i, hvad der her er fortalt om søndagsnumrene, men det skal erindres, at det, som her omtales, ligger akkurat et halvt århundrede tilbage. Dels var sådanne søndagstillæg noget nyt, og dels var den frodighed ny, som blev sat ind på dem. Men ved siden af sin journalistiske evne, hvortil også blev føjet den rent redaktionelle, havde Gulmann den egenskab at få de mest receptive af dem, som samarbejdede med ham, til at føle gerningen som en fest, så man ikke tænkte snævert på sit eget, men bredt på bladet. Arbejdstiden blev for manges vedkom-

mende tit til både 14 og 16 timer i døgnet, undertiden længere.

En af de første, med hvem Gulmann traf aftale om engagement, er endnu ikke nævnt. Det var Franz von Jessen (1870-1949). Hans medarbejderskab varede i første omgang i 17 givtige år og kom i høj grad til at præge bladet. F. v. J. havde allerede da i dansk journalistik navn som en af dennes ypperste. Bag sig havde han netop det, han i sine erindringer kalder "Min Løbebanes Nederlag", da det ny blad *Riget*, hvis ansvarlige chef han var fra starten, ikke blev nogen succes; han forlod det, og bladet visnede hurtigt. Franz von Jessen har ikke lagt skjul på, hvordan han ud fra en stærk trang til at hellige sig journalistik – men yderligere ildnet dertil af modstand mod tanken i den officersslægt, han tilhørte – sled for at skabe sig en fremtid, som skulle blive strålende. Han ville vise familien – og verden – at i denne som i enhver anden gerning kroner resultatet mesteren, når værket er perfekt. Først sankede F. v. J. sig mængder af kundskaber; tidligt blev han f. eks. en ekspert af rang i det sønderjyske spørgsmål, som stod hans hjerte nær. Han følte, at vel skrev han fra naturens side godt – "måske endog elegant, hvis jeg selv tør sige det", som han engang udtrykte det i en samtale – men at han ikke havde, hvad han ønskede, *en stil*. Han læste med flid store skribenter på mange sprog.

Han analyserede dem, aflurede dem deres hemmeligheder: rytme, ordvalg, sætningsbygning – men blandt andet også den, at hver enkelt formede sit sprog efter sin natur. Ganske bevidst trænede F. v. J. da sit sprog, indtil hver sætning stod plastisk. Han blev aldrig umiddelbar i sin stil, men hans artikler var lysende klare, tit også blændende. Hans ord havde vægt – også rytmisk set. Hans skrevne sprog kunne have en anelse nasallyd, som allerede hans tale i enkelte øjeblikke kunne få – fra barndommen var fransk ham lige så hjemmevant som dansk, og skæbnen ville, at han sit liv igennem kom til at skrive mindst lige så megen fransk journalistik som dansk. Men frem for alt var det et smukt udtryksfuldt dansk, han skrev – Gulmann kaldte det engang ædelt.

Han var lige vendt hjem fra en rejse, da Gulmann traf ham, men han forberedte påny en af de Balkanrejser, som var blevet det journalistiske område, hvor han dengang mest lagde kræfterne og øvede sin kunst. Balkan var i de år verdens uro-centrum. Han havde truffet aftale med bl. a. *Le Matin* i Paris og *The Morning Post* i London om en ny rejse, denne gang til Albanien, som i øjeblikket var det sted på det gærende Balkan, hvor han særlig fornåm uroen ulmende. Gulmann lod med glæde Berlingske slutte sig til kredsen af disse blade og regnede endda at kunne skaffe den udvidet med et norsk og et svensk blads deltagelse – det

var en udbygning af de arrangementer om udlandsbetjening, som Gulmann netop allerede havde under udformning. Skandinavisk samvirken var et af hans mål, og i dennes ønskelighed var Svønn Poulsen enig, som han var virksom i realisationen. Det blev da aftalt, at når Franz von Jessen vendte hjem, skulle han tilhøre Berlingske Tidendes redaktion, i hvilken hans områder ville blive de samme, som han gennem mange år fortrinsvis havde dyrket i Nationaltidende: fornemmeligst store rejser og det sønderjyske spørgsmål, desuden udenrigspolitik.

Allerede i det andet nummer af Berlingske, som udkom under den ny redaktion, fandtes da på forsiden en udenrigspolitisk artikel, *Den truede Fred*, af Franz von Jessen, som samtidig sammesteds præsenteredes for bladets læsere. Men snart drog han til Albanien, og hans veltalende artikler, som kom med posten, fik en særlig fornem placering i søndagsnumrene. Da situationen på Balkan – og denne gang netop, som F. v. J. havde forudset, i Albanien – var blevet kritisk, kom hans første store telegram derfra, og det blev så vist ikke skjult. Opsætningen var langt fra larmende – formentlig ville nutiden endog kalde den beskeden – men den var usædvanlig og i enhver henseende sådan, at det måtte blive klart for læserne, at her var noget ekstraordinært, og at det åbenbart var i Berlingske Tidende,

man nu skulle læse telegrammerne, hvis man ville være orienteret.

De følgende års medarbejdere, som rykkede ind i Det Berlingske Hus, vil ikke blive præsenteret lige så fyldigt, som det er sket med stormtropperne – overhovedet må denne skitse blive dråbeformet – men endnu må to navne nævnes: Kaj Flor og Jørgen Bast. De tilhørte begge kredsen fra den ny redaktions allerførste år, og de tilhører stadig Berlingske Tidende. Kaj Flor var som ung lyriker blevet redaktionssekretær ved Gads danske Magasin, mens Gulmann redigerede dette; på Berlingske dyrkede han med indsigt i og indfølelse over for musik og bildende kunst disse felter samtidig med, at han i samvirken med Gulmann og Hans Boesgaard tilrettelagde søndagens tillæg. Jørgen Bast knyttedes oprindeligt til bladets korrektur-afdeling, men han gled hurtigt ind i redaktionen, hvor hans evner snart vurderedes, så han efterhånden spillede på talrige strenge og bl. a. inden længe ved siden af Henry Hellsen og Franz von Jessen slog sit navn fast som rejsende korrespondent; han har været i alle verdensdele. Han levendegjorde altid sit stof, og hans flid, hans næsten fabelagtige hukommelse og den jongløragtige hurtighed, hvormed han altid har kunnet mobilisere sin i erindringerne oplagrede viden, ikke mindst om talrige af verdens store, som han har et personligt indtryk af,

gjorde snart hans evner frugtbare på talløse og vidt spredte felter.

Endnu er de løse rids, som så rundeligt omhandler den ny redaktions første år, fordi dette i så mange henseender blev udslagsgivende, ikke helt afsluttet, men læserne vil formentlig allerede på dette tidspunkt kunne goutere sammenstillingen af to gange to linier. Kort efter, at den ny redaktion i 1912 var blevet offentligheden bekendt, udkom Blæksprutten. Deri denne neuruppiner:

*Nu er saamænd Christian Gulleman
Blevet Tante Berlingskes Visselullemand.*

I næste års Blæksprutte hed det derimod:

*Hvor Gulmann dog jager med Tante Berling!
Han har ingen Respekt for den gamle Kærling.*

Læserne her vil formentlig vurdere forskellen.

Berlingske Tidendes politiske linie har der aldrig været tvivl om undtagen i årene 1901-03, da systemskiftets ny regering gennemtvang, at det dengang privilegerede blad også skulle følge regeringens politik. Den kurs, som da dikteredes, blev dog øjeblikkelig forladt, da privilegiet bortfaldt. Iøvrigt har linien været uafhængigt konservativ, og når denne linie blot blev

fulgt, bekymrede hverken Gulmann eller Poulsen sig stort om mere spidsfindige enkeltheder. I begyndelsen skrev, så vidt man ved, Andreas Buntzen (1859-1930) flertallet af de politiske artikler. I hvert fald nogle ledere vides dog skrevet af Gulmann. Buntzen hørte til kredsen fra før 1913, var jurist af gammel kulturslægt, kundskabsrig med interesser i mange retninger, højt begavet men udpræget inaktiv. Sidenhen havde Berlingske Tidende nogen hældning til de frikonservative. For Gulmann var idealet iøvrigt på alle livets områder – og også i bladet – den størst mulige rummelighed. Det kunne afføde kritik fra snævertsynede fanatikere, men deres indvendinger lod Gulmann kold. For ham var det afgørende, at de kyndigste skrev – på alle områder. Ved siden af det, Gulmann kaldte *staben*, d.v.s. den faste kreds af daglige medarbejdere, indkaldte redaktionen i stadig større udstrækning skribenter udefra, og det gjaldt praktisk talt alle både kulturlivets og erhvervslivets områder. De første lå unægtelig Gulmann nærmere end de sidste. Blandt de hundreder og atter hundreder, der som signaturer optrådte i spalterne skal her blot noteres nogle navne. Mange skribenter kom igen og igen. Blandt litteraturens folk: Henrik Pontoppidan, Johannes V. Jensen, Helge Rode, som forøvrigt efterhånden skrev ganske regelmæssigt, og Edith Rode, som siden blev knyttet til den daglige

redaktion og spillede en betydelig rolle, Sophus Michaëlis, Otto Rung og, som den yngste, Hans Hartvig Seedorff; desuden Gustav Wied, hvem Gulmann havde fået til at skrive sine erindringer – det fortælles der mere om på Henry Hellssens efterfølgende sider. Fra overgangen mellem litteratur og videnskab fandtes bidrag fra Vilhelm Andersen og lejlighedsvis fra Georg Brandes samt fra historikere som Troels-Lund, Aage Friis, fra en af mestrene i den politiske biografikunst, finansminister og senere statsminister N. Neergaard, fra den senere rigsadvokat August Goll samt fra en mand i en klasse helt for sig selv som brygger Carl Jacobsen, Glyptotekets skaber og som mæcen ophavsmand til meget andet. Fra videnskabens marker skal også blot nævnes nogle få, som markerer standarden: juraens nestor, gehejmekonferensråd C. Goos, og juraens ypperlige personskildrer, professor Frantz Dahl, som for resten på sit felt blev regelmæssig medarbejder; statsvidenskabens nestor, professor Harald Westergaard; fra polyteknikken professor H. J. Hannover. Også af norske og svenske forfattere skrev mange; lad blot Jens Thiis, Albert Engström og Selma Lagerlöf være nævnt; af udlændinge fra fjernere lande skrev en mængde; så forskelligartede forfattere som Gabriele d'Annunzio, Rudyard Kipling, Arthur Schnitzler og Rabindranath Tagore vil angive målestok.

For litteratur og videnskab blev ikke glemt øjeblikket, heller ikke i dets nyere tekniske fremtoninger: både film og biler fik faste rubrikker i bladet, foruden at emnerne behandledes ved enhver aktuel forekomst — som alt andet i stigende omfang.

Uroen på Balkan er nævnt. Også de tre chefers spartanske frokostbord og de frugtbare drøftelser ved dette.

Der er en forbindelse mellem disse to ting.

Gennem snart mange år havde frygt for en storkrig været et spøgelse over Europa, i perioder fjernt, tåget udflydende, nu og da i form af lokal krudtrøg, navnlig på Balkan, hvor flere krige var udkæmpet. Til tider tog spøgelsest form af et mareridt. Alligevel troede de fleste ikke på mulighed af krig. Så lidt som på andre spøgelse. Gulmann var ikke overtroisk, ej heller pessimist. Men han var realistisk betonet, og fra nytårsdag var i hans drøftelser med Poulsen og Henius ved frokostbordet storkrigens spøgelse igen og igen trukket frem og fastholdt i en konkret og truende form, fordi spørgsmålet om Berlingske Tidendes maskinelle udstyr havde været på tapetet fra den første dag.

Emnet den ny maskine hang igen sammen med at vælge et mere håndterligt format end det daværende, og i den henseende var der hos de tre chefer ingen tvivl: det burde være formatet, som havde været Berlingskes

fra 1859 til 1881. Over for andres indvendinger sagde Gulmann: "Det ville være fuldkommen urimeligt, at vi skulle lade være at bruge vort eget gamle format, fordi Cavling for snart 10 år siden også havde fundet det praktisk til Politiken". Dette format blev da vedtaget. Det er det, som endnu er Berlingskes.

Da Gulmann traf aftalerne med Berlingske Tidendes ejere – det skete oprindeligt på ejernes vegne med administratoren, etatsråd Arthur Sally, hvem Henius afløste, siden med nogle af ejerne personlig – havde han sikret sig garanti for, at der ville blive anskaffet det nødvendige nye tekniske udstyr, derunder en ny rotationspresse. Den skulle svare til redaktionens krav – iøvrigt var det Louis Henius, som i kraft af sin stilling førte de udadvendte forhandlinger, men også her var Svenn Poulsen aktiv, og Gulmann fulgte årvågent alt, som skete. Krigen truede, og den dag, den kom, ville det formodentlig være for sent, hvis ikke alt var i orden. Der kunne dengang næppe være tvivl om, at maskinen måtte være tysk – og det kunne forudses, at Tyskland ville være stærkt impliceret i en kommende krig.

I november 1913 var alle forberedelser afsluttet og maskinen bestilt – til levering snarest muligt. Henius havde forelagt planer til ombygninger, så der blev plads til en maskinhal. Alt vedtoges. Alt sattes i gang.

Da verdenskrigen brød ud 1. august 1914, og alle et blads normale rammer blev sprængt, var maskinen i hus, og 1½ måned efter, 14. september 1914, kunne morgenavisen fremtræde i nyt klædebon. Fra 8. december iførtes aftenavisen samme dragt.

Endda var der lige før krigen sket to ting, som blev af stor betydning, da dette ragnarok brød løs: i begyndelsen af juli åbnedes B.T.-Centralen på hjørnet af Rådhuspladsen og Frederiksberggade. Her kunne skabes en ny form for kontakt med læserne – gennem mangeartet *service* inde i lokalerne og ved hastige nyheds-opslag i førstesalens vinduer.

Og 31. juli, dagen inden krigen brød ud, indførte Berlingske Tidende Danmarks første telefonavis, en forløber for Radioavisen: på bestemte tider af døgnet blev udsendt nyheder, som telefonabonnenter kunne kobles ind til, så de kunne sidde hjemme og høre de sidste nyheder. Det var den seneste tids behov for hurtig meddelelse, mens krigstruslen rykkede nærmere, som havde givet ideen. Berlingske Tidendes telefonledninger var uafbrudt belejret – i sig selv et udtryk for, hvordan publikum allerede var indstillet på at søge Berlingske Tidende under de nye forhold, men tillige en alvorlig belastning, fordi Berlingske Tidendes telefon-net endnu ikke var så udbygget, at det kunne honorere en så vældig blokering – endnu for halvandet år

siden havde telefonerne været et lidt uvirkeligt inventar i Det Berlingske Hus. Den unge Vincent Næser, dengang endnu medicinsk student men allerede levende optaget af øjeblikkets foreteelser, specielt i deres relation til Berlingske Tidende, fik det indfald: Kunne man ikke samle mange telefonabonnenter til samtidig meddelelse? Forhandlinger med telefonselskabet. Positivt resultat. Hurtigt arrangement. Og at et behov var dækket viste ikke blot de titusinder telefonabonnenter, som meldte sig kl. 21, 22 og 23 hver aften, når oplæsningen foregik, men også den kendsgerning, at andre blade ilsomt fulgte i Berlingske Tidendes spor. Noget lignende var ikke sket tidligere.

KRIGEN kom, og meget var uforberedt, dog altså ikke på Berlingske Tidende, selv om adskilligt endnu ikke var i endelig orden. I bladets gamle form kunne krigen måske have knust det. Nu blev det en ny anledning til koncentration af kræfter. I publikum tænkte allerede nu ingen på Berlingske Tidende som noget fortidigt. Det var en velunderrettet avis.

For redaktionen gjaldt det netop nu mere end før i yderste potens om at være både hurtigt og godt informeret. For første gang i bladets historie bragte det en overskrift over hele forsiden: *Krigen er erklæret*. Desuden havde det telegrammer i mængde og bl. a. en

artikel af Franz von Jessen: *Østrig-Ungarn under en krig* – konflikten mellem dobbelt-monarkiet og Serbien havde til en begyndelse stillet dette kejserdømme i forgrunden.

Gulmann spurgte Franz v. Jessen, om han var rede til at rejse. Ubetinget ja. "Hvilken front vælger De?" "Frankrig". "Det vidste jeg, men jeg syntes, jeg skyldte Dem at vælge først". Alt arrangeredes i hast. F. v. J. rejste – og blev i Frankrig i 17 år. Svann Poulsen rejste til Berlin. Snart efter drog Henry Hellssen til fronten i Østrig. Endelig posteredes Andreas Buntzen inden længe i Holland, da det mentes praktisk at have en korrespondent på en neutral lyttepost mellem de stridende, blandt hvilke jo også Belgien og England var kommet med. Fra Rusland skrev maleren Edvard Saltoft, men mere end hans artikler var redaktør S. Welling-Nielsens mange meldinger og breve fra Rusland prægede af krigssituationen. Foruden de nævnte havde Berlingske Tidende rundt i Europa ni mand posteret med telegrafledninger inden for rækkevidde, og de brugte dem. Dette var tildels opnået ved samarbejde med Aftenposten i Oslo, Göteborg Handels- og Sjöfarts-Tidning og Stockholms Dagblad – fra 1916 afløstes samarbejdet med sidstnævnte med en fast aftale med Svenska Dagbladet, Stockholm, og forbindelsen med dette blad og med Aftenposten er stadig nær.

Indadtil medførte krigen med dens overbelastning af alle led i samtlige Husets afdelinger, at medarbejdernes antal voksede, at opståede problemer mangan gang måtte løses i en håndevending, at det ny måtte forudses. Planlægning i stort omfang.

På den anden side gav krigen med dens enorme nyheds-hunger selvsagt også det genskabte blad en enestående chance.

Gulmann skrev engang senere med henblik på krigsperiodens begyndelse:

“Var det nu end et Tilfælde, at B.T.-Centralen paa Raadhuspladsen stod færdig netop to Uger før de skæbnesvangre August-Dage i 1914 – samtidig med, at Reorganisationen af Bladets Telegram-Service i Hovedsagen var gennemført – saa staa dog dette utvivlsomt i Forbindelse med den Højspænding, der prægede den Tid, og Kendsgernerne viser ialtfald, at Reformer ved et Blad ikke kan begyndes *for tidligt*”.

Blandt meget, som gjorde B.T.-Centralens hjørne på Rådhuspladsen til noget, der blev lagt mærke til og talt om, var også den højttalende telefonavis – højttalere var dengang noget nyt, og de fleste måtte, når de passerede, standse deres travle færd et øjeblik for at høre de sidste meldinger fra fronterne.

I redaktionen havde man allerede fra juli indført, at telefonen var åben hele døgnet, men snart blev det til, at redaktionen var om ikke uafbrudt aktiv også natten igennem så dog alarmberedt. En særlig telegram-redaktion blev oprettet og var specielt indstillet på hastig funktion, men også f. eks. den senere professor, dr. Arthur Christensen, hvis hovedsagelige gerning normalt lå på Universitetet, stillede sig til rådighed og var tit mellem dem, der overnattede på opredte sofaer, fordi nye telegrammer i hvert fald skulle vurderes, tit også måtte kommenteres hurtigt til den avis, der udkom først, og så var det ikke altid praktisk at holde pause. For mange var i det hele taget dét at skulle skrive til to udgaver opslidende, og Gulmann så klart, at man måtte stræbe mod en deling.

Under ekspansionen af alt blev også pladsforholdene et problem. Man fik nye lokaliteter ved at opsigte lejere i naboejendommen nr. 36 i Pilestræde, som gennem mange år tilhørte Berlingske. Bag de jerndøre, som brandvæsnet forlangte anbragt, fik redaktionen hårdt tiltrængt albuerum.

Allerede ved juletid havde Berlingske under ledelse af forfatteren Olaf Linck (1874-1958), også han ny mand i redaktionen, sat stort hjælpearbejde i gang. At afhjælpe nød blev nu efter krigens udbrud et ekstra behov. Brændsel blev hurtigt en mangelvare, og så blev

der af Berlingske oprettet kursus, hvor hjemmene kunne lære at fremstille briketter af delvis opblødte gamle aviser. Dette råmateriale, som hidtil var blevet mest brugt af datidens høkere, som i dem pakkede de spegesild, de solgte, blev der nu også på anden måde anvendelse for. Det var atter Berlingske, som på kursus lærte læserne, hvordan gamle aviser gennem en proces, som kun krævede håndkraft, kunne omdannes til sengetæpper. Da man hverken kunne få uld eller bomuld og altså ejheller brændsel, havde mange hjem svært ved at holde kulden ude, og avis-tæpperne blev en af tidens store trumfer. De blev også brugt på belægningsstuerne på kaserner, hvor sengeklæder savnedes til sikringsstyrkens indkaldte mandskab. Ideen bredte sig i stadig større ringe, hvor Berlingskes hjælp stadig blev påkaldt: tæpper til børnehjem, til sommerlejre og mange andre steder, hvor tæpper savnedes. Endog for de fremmede legationer holdt Berlingske kurser efter anmodning, og inden længe nød også soldaterne på fronterne godt af avisernes velsignelser.

For en stor del var det Svenn Poulsen, der kun blev nogle måneder i Berlin, og Charlotte Haslund, som organiserede alt dette. Og det var blot begyndelser.

Da i krigens første måneder hundredtusinder af belgiere fra de egne, hvor tyske tropper var rykket frem og krigen rasede, stod hjemløse, foranstaltedes i flere

lande, i Danmark af Berlingske, hjælpeindsamlinger. Da den sluttede, havde alene denne indsamling via Berlingske indbragt over 600.000 kr. — og dengang var pengene både langt mere værd og sad bedre fast end i dag. De danske indkaldte styrker manglede fodtøj og underbeklædning. Også det tog Berlingske sig af. Olaf Linck fik organiseret en indsamling til anlæg af feriekolonier for børn. Det begyndte på Langeland, men efterhånden fik indsamlingerne et omfang, så stort, at herregården Søholt på Djursland kunne købes og overlades til børnekoloni. Enhver sag, som blev aktuel, og som blev anset for praktisk, toges op på Berlingske. Charlotte Haslunds kræfter holdt til det utrolige, og mange meldte sig som frivillig arbejdskraft i den storstilede samfunds-indsats, som blev gjort på endnu en række gebeter. Avistæpperne afløstes f. eks. som hjemme-hjælpeindustri af brændenælde-taver. De blev brugt både til tekstilstoffer, sytråd, høstbindegarn og meget mere, som heller ikke kunne skaffes. Ingen regnede forud med muligheden, men hastigt gennemprøvet af fagfolk viste nældeerne sig brugbare. Berlingske satte da i værk, at behandskede frivillige landet over indsamlede de brændhårede planter, som gennem en række behandlinger kunne erstatte hør. Fra Skagen til Bornholm hjalp Berlingske også med her at oprette kursus til nældeernes behandling. Endnu et eksempel

blandt mange: Bladet udvirkede også, at spejdere rundt i Danmark blev sat i gang med at udnytte jord, som lå uudnyttet hen, til kartoffeldyrkning.

Så kom endnu en stor indsamling, som Berlingske satte i gang for at skaffe penge til luftværnet. Mange personer og blade sluttede sig til og støttede indsamlingen – den indbragte 568.776 kr. Da det pludselig for kunstnerne var håbløst at sælge billeder og skulptur, fordi alle havde hårdt brug for kontanter til de nødvendige ting, som situationen krævede, og fordi alle priser var begyndt at stige, organiserede Berlingske et kunstneres lotteri – hvortil kunstnere skænkede et værk, og hvorfra de siden kunne få hjælp, da en stor bortlodning havde fundet sted. Næste år arrangeredes et lignende forfatter-lotteri.

Alt dette var udadventt arbejde, hvor Berlingske Tidende var med. En mellemting mellem det in- og extroverte var Berlingskes *Oplysning*, hvor læserne pr. telefon kunne – og stadig kan – få mættet deres viden om bogstavelig talt alt, fra teatrenes repertoire til regnornes formeringsmængde. Aktiviteten indadtil var dog stadig det egentlige. En del af søndagsnumret fik en ny skikkelse: som et særligt dybtrykblad i størrelse omtrent som nu B.T. Det var første gang, man så dybtryk i Danmark – dengang kaldtes tillægget en fotogravure-

udgave. Titlen blev forøvrigt Ude og Hjemme. Det blev en succes af format. På forsiden af et nummer i oktober 1915 stod Axel Juels digt "Der er ingenting, der maner, som et Flag, der gaar til Top". Da Genforeningen kunne skimtes, stod Henrik Pontoppidans digt der: "Det lyder som et Eventyr, et Sagn fra gamle Dage, en røvet Datter, dybt begravet, er kommen frelst tilbage".

Allerede forinden havde en anden del af søndagsnumret fået en stor ugentlig novelle, Ugens Historie, som regel af danske forfattere. I første nummer skrev dog Selma Lagerlöf fortællingen. Tegneren Gerda Ploug Sarp kom 1915 til Berlingske, hvor hun både honorerede avisens daglige tarv – ikke mindst i form af teater-tegninger og store portrætter – og illustrerede søndagsudgavens noveller, og hver tegning fra hendes hånd var i lige grad en glæde for læseren og for historiens forfatter. En af de mange, som skrev Ugens Historie, Martin Andersen Nexø, sagde engang, at han aldrig var blevet og aldrig kunne blive illustreret bedre. I Ugens Historie fremkom blandt andet hele den serie fortællinger af Thit Jensen, hvormed hun skaffede sig og Berlingske stor succes – de karikerede portrætter af det evigt mandlige i figuren *Hr. Berger*. Højt i publikums gunst stod også Edith Rodes underfundige og bittersødt besnærende noveller med Mona Lisa-smil.

Selvfølgelig undlod Berlingske Tidende ikke at gøre opmærksom på, hvad der var udrettet i disse år, og på den eksempelløst hastige fremgang. De tre mænd i spidsen sørgede for, at det skete med værdighed. Al krigsårenes særlige indsats blev gjort op i et lille skrift, udsendt efter krigen: *Journalistiken i Samfundets Tjeneste*. Deri findes et tal, som klart viser, at Berlingske havde fået slagkraft og forstod at bruge den: ved indsamlinger 1913-18 havde Berlingske Tidende skaffet næsten to millioner kroner til almen gavn. En anden opgørelse fandtes allerede 31. oktober 1915 i selve bladet. Overskriften var *Tallene taler*, og fremgangen i de snart forløbne tre år, siden den ny æra begyndte, blev noteret sådan:

abonnement, morgenudgaven	49 pct.
abonnement, aftenudgaven	109 pct.
avissalg	1100 pct.
annoncer	35 pct.

Fra næste dag blev skilte med disse tal hængt i alle Københavns sporvogne og mange steder rundt i landet.

Der var gjort flere forsøg med at sende aftenavisen ud i tidligere udgaver, og de gav stadig smukke resultater. Men Christian Gulmann gav snart Henry Hellssen, som 1916 var kommet hjem fra Østrig og Ungarn, ret

i, at det rationelle ville være en selvstændig formiddagsavis. Hellssen bragte som forbillede eksemplarer af Buda-Pests mest læste avis, Az Est, mens hans forslag til det ny blads titel var skabt på grundlag af det berlinske blad B. Z. am Mittag, hvor de to initialer var en forkortelse af Berliner Zeitung. Hellssen ville kalde bladet B.T., og sådan blev det døbt, og det blev vedtaget og udkom fra 31. august 1916, fra begyndelsen redigeret af Henry Hellssen, siden af flere andre, bl. a. af Jørgen Bast og Carl Th. Jensen. Den sidstnævnte, som 1917 kom til Berlingske, er også i dag – efter at have beklædt andre fremtrædende stillinger i Det Berlingske Hus – B.T.s ansvarlige redaktør.

Undertiden kunne Gulmann inden for den gerning, som blev hans, være blændende i det, Sokrates kaldte for åndelig jordmoder-virksomhed. Her er et eksempel fra 1918: Den lærde dr. phil. og litteraturhistoriker Poul Levin (1869-1929) afleverede en dag hos Gulmann en artikel om Hans Brix. Gulmann foreslog Levin, som i senere år også havde skrevet nogle meget læste romaner, at levere Berlingske en ugentlig artikel i ret stort format, og Gulmann udkastede hele kimen udtænkt i detaljer til disse artiklers linie. Levin var interesseret men usikker. Gulmann fulgte ham ud, og de passerede i forkontoret en mahogni-pult, en sidste

rest af det gamle Berlingskes bohæve. Den var fra tiden, da man stod op og skrev med fjerpen. Levin kikkede på den og sagde med et smil: "Man skulle have sådan en pult for at kunne skrive de artikler, De vil have". "Pulten kommer hjem til Dem endnu i eftermiddag, hvis De lover at skrive dem", svarede Gulmann. Levin fik pulten, og artiklerne kom – og *Jonathan*, som Levin her kaldte sig, henrykkede både Gulmann og læserne. I Biografisk Leksikon skrev dr. phil. Christian Rimestad siden om Levin: "L. fandt i sine Jonathan-Artikler " i Berlingske Tidende en Form, hvori alle Sider af " hans Talent havde lettest ved at vise sig: en ren, " næsten gennemsigtig klar og dog stemningsbevæget " Stil, en menneskelig og boglig Erfaring, der gav hans " Causerier den nødvendige Substans, en altid aarvaag " gen, stundom helt nyfigen, Interessethed i alle aandedige Foreteelser lige fra Teatret til Universitetet". Der tales også i biografien om Poul Levin som et spillevende, indtagende menneske, rig både på lune, følsomhed og klogskab, og det beklages, at disse artikler fra de mange år, hvori han netop gav udtryk for alt dette, aldrig blev trykt op i bogform, hvor de "vilde fylde mange Bind".

Dette at finde den form, hvori en forfatter helt ville kunne udfolde sin skabende evne og at plante spiren i ham, var typisk for Gulmann. Det lille trylle-trick med

pulten, hvorved han greb en situation i det psykologiske øjeblik, var ikke mindre et udtryk for hans for-tættede styrke.

Gulmann beundrede uforbeholdent talent hos andre. Han lod Berlingskes arme være udbredt mod dem, som havde det, og som iøvrigt svarede til Berlingskes standard. At dr. phil. R. Besthorn (1847-1921) vidste det, var vel medvirkende til, at den da 71-årige mand en dag meddelte Gulmann, at han forlod Det Ferslew-ske Bladhus, hvor han fra 1889 havde skabt sig et ubestridt ry som samtidens største udenrigspolitiske skribent. Forholdene passede ham ikke mere. Gulmann havde sekunder efter budt Besthorn velkommen, og Besthorn skrev fra 1918 i Berlingske fem store ugentlige artikler.

Hans form var bred. Artiklerne var lange. Men uovertræffelige. De malede både situationer og perspektivet bag dem, livfuldt, i enkeltheder gennemarbejdet. Besthorns hukommelse gik der sagn om – for resten også om hans arkiv, som bestod af enorme stabler uordnede notater og udklip af telegrammer fra hele verden. Han selv mestrede sikkert og rapt, selv fra bunden af dyngerne, disse lapper, som alt andet, han havde under hænder. Efter hans død var hele hoben blot værdiløs ragelse. Han havde en altid vågen sans for at gøre det tungeste stof let tilgængeligt, indviklede ting

indlysende, og til at fremhæve det væsentlige og gøre alt fængslende. Han behandlede kendsgerninger med en magisk væske, som gjorde, at læserne både slugte dem, opfattede dem og bevarede dem i erindringen. Besthorn var fyldt med temperament, blussende, yppigt præget af boglig kultur og af livets mangfoldighed, i redaktionens indre liv åndfuld og i debat angrebslysten, lynsnart slagfærdig, hastig til vrede og snart til forsoning. Han hyggede sig i Det Berlingske Hus, udfoldede gemyt, varme og lune ved siden af den kunst han øvede.

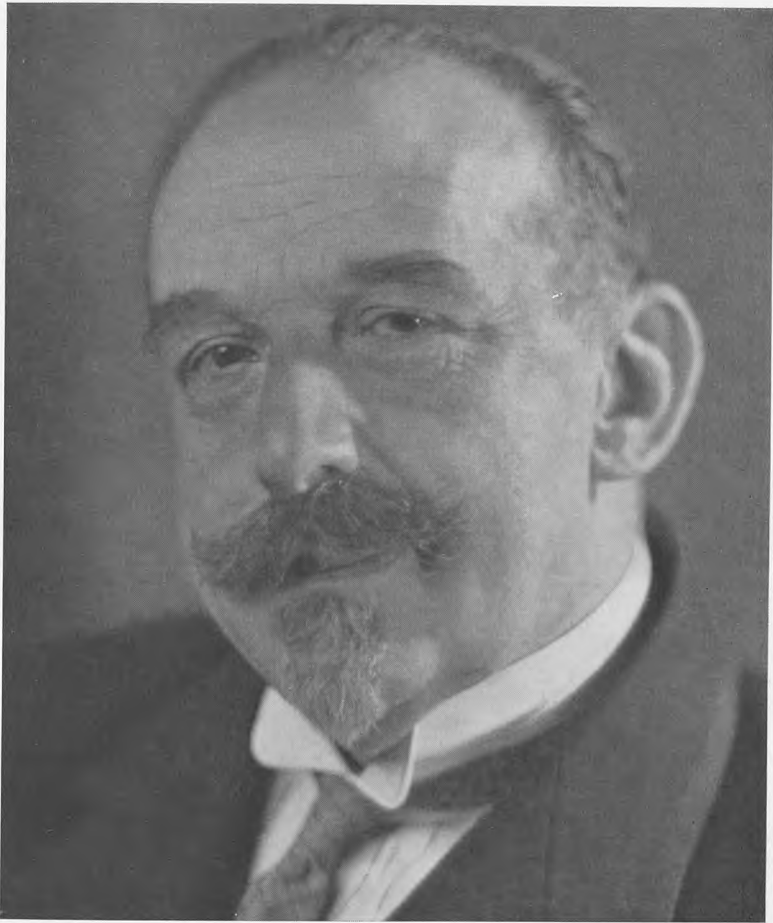
Der kom i det hele taget i de år – og gennem år senere – mange medarbejdere fra Ved Stranden, den i dagligt redaktionssprog almindelige betegnelse for det Ferslewske bladhus. Så mange arriverede, at Blæksprutten til sidst bragte en farve-helside af flytteomnibussen i fast rutefart mellem Ved Stranden og Pilestræde – hvorfra også enkelte drog med tilbage. En af de mest trofaste af Nationaltidendes mænd, tillige en af de i mange henseender betydeligste, var J. Løth-Jensen (1875-1931), som fra 1918 kom til at indtage samme stilling som redaktionssekretær på Berlingske, som han havde forladt på Nationaltidende. Ved dette engagement lykkedes det at aflaste Frederik Jensen, som reelt havde klaret to store aviser i døgnet. Nu kunne Frede-

rik Jensen helt hellige sig morgenavisen, Løth-Jensen aftenavisen. På begge blade blev der iøvrigt snart ansat endnu en redaktionssekretær. Der var stadig grøde i alt stof og i alt arbejde. Løth-Jensen var levende politisk interesseret og nøgternt orienteret. Han skrev også politiske ledere, i nær kontakt med Gulmann, som iøvrigt helt stolede på Løth-Jensens viden og skøn. Ikke mindst op mod Genforeningen var Løth-Jensen stærkt medvirkende til, at Berlingske indtog et så realistisk stade, som tilfældet var.

Et lille træk om Løth-Jensen: Den dag, han skulle tiltræde på Berlingske, fandt han sig selv på Nationaltidendes trappe, inden han gik ned igen og gav sine skridt ny retning. Da han 10 år senere påny var engageret til Nationaltidende, hvis ansvarlige redaktør han da blev, gentog tilfældet sig, så han denne dag først var på Berlingskes dengang endnu snævre trappe i det gamle hus.

Over for en ny situation vidste Gulmann næsten altid, hvad han ville. Han drøftede dog altid nye konstellationer, i første række med Svenn Poulsen og Henius, ofte med andre, han stolede på. Han vidste meget om menneskers karat. Kvindeintuition værdsatte han: "Kvinder forstår tit meget bedre end vi andre – og tit andre ting". I årenes løb var to så vidt forskellige medarbejdere som den impulsive Charlotte Haslund og den kloge Edith

LOUIS HENIUS

Fotografi ca. 1932

Rode ham værdifulde i tankeudveksling. Efter endte prøve-vejninger for og imod vendte han næsten altid tilbage til sit første resultat. Han var i mange henseender helstøbt.

Uforbeholdent beundrede han engelsk gentlemanbegreb. Han havde selv intet af det slentrede og nonchalant-præcise, som præger nogle af denne type, desto mere af den absolutte stringens men ydre stilfærdighed, som kendetegner andre. Preussisk ståen-ret og kommandotone frastødte ham. Over for fransk smidighed var han svag.

Både pr. instinkt og af erfaring vidste han meget om journalistik og om blad, og han udmøntede tit sin viden med stærkt pointeret præg. Men så ambitiøs Gulmann end var, var han også undseligt beskeden, og han ville have fået et af sine stivheds-øjeblikke, hvis han havde oplevet at se manuskriptblade, hvorpå hans aforistiske udbrud var samlet. Han ville have kaldt sentenserne fordringsløse – dog en anelse tøvende, for han vidste vel, at det var realia, han talte om. Men om de emner kunne han sige meget mere. Dog ville han have taget manuskriptarkene i sine smukke hænder, og under læsningen – og *her* ville han have læst hvert ord – ville hænderne have dirret nervøst. Disse tit løst henkastede bemærkninger, hvis form kunne være affødt af en øjeblikkelig tingenes position, medtages her, fordi de er

med til at give en baggrund for meget af det, som skabtes under hans ægide. Et flertal af de følgende ytringer er faldet mundtligt. De sidste syv gengives her fra artikler, han har skrevet om blad og bladgerning, derfor lidt fyldigere i formen og med hans retskrivning:

I journalistik er der tusind slags teori – og i hvert enkelt tilfælde gælder kun én art praksis.

I journalistik er det svært at forlige hundrede teorier med tusinde slags praksis; men det skal gøres.

Ikke enhver journalist kan være et talent. Men af enhver kan kræves, at han gør sin pligt og er loyal mod bladet.

Man kan være en god journalist uden at kunne skrive blændende – endog uden at skrive godt. Der skal hundrede egenskaber til at være en god journalist.

Enhver artikel i et blad skal være retfærdiggjort af svar på to spørgsmål: Hvorfor? og: Hvorfor netop nu?

Den ukendte soldat er værdifuld i enhver krig – også i den daglige kamp ethvert blad udstår for at hævde sig.

I en have er de store og prægtige blomster vidunderlige, men hvad ville de være værd uden de talrige, som man ikke opdager enkeltvis. I en avis er den ukendte lille skribent også på sin vis lige så nødvendig som den store.

I en reportage-artikel skal meddeles facts, facts og intet andet end facts. Betragtningerne over dem er den ansvarlige redaktions sag.

En reportage-artikel skal så hurtigt som muligt svare på disse klassiske spørgsmål: Hvem? Hvad? Hvor? Hvornår? Hvordan? Hvorfor?

En væsentlig part af stil er personlighed.

Stille ord virker mest.

Forstærkende vendinger er oftest afsvækkende.

Sky alle banale kliché-ord og -vendinger — brug f.eks. aldrig dødtrampede udtryk som 'Æret være hans minde'.

Slut en artikel af, ubarmhjertigt, når alt er sagt. Ingen pynt. Sløjfer skal være forbandet elegante, hvis man skal kunne holde dem ud.

Nyheden, *Nyheden*, NYHEDEN, NYHEDEN, NYHEDEN er bærende i en avis — og i mange tilfælde er det os, der bestemmer, hvad der er en nyhed.

Det er ikke nok, at en ting er en nyhed. Der trykkes hver dag mange nyheder, som er ligegyldige, som hverken vedkommer den, der skriver dem eller læser dem. Mere værd end *de* nyheder er ting om mennesker. Uden dem er ingen avis en avis, kun et trykt stykke papir. Vigtigst i nyheden er mennesket bag den.

En leder eller en nekrolog kan være byens emne ugen igennem. En nyhed er det tit blot i en time.

Den rammende karakteristik er bladets allervigtigste og allerfornemste stof. Men den skal være sand.

Skriv altid sandheden – også i en nekrolog.

Gør ikke overskrifter *for* store. Den ene slår let den anden ihjel.

Hvis paven gifter sig, skal det nok blive læst – endda med en mindre overskrift.

En lille mand kan tit være stor. Det samme gælder en artikel.

En god journalist skal vide mest muligt. Han skal også ofte vide at tie. Det er altid nyttigt og vækker i det lange løb respekt, hvis et blad har viden langt bag det, som skrives.

Lægestof vedkommer ethvert menneske – første klasse A nr. 1.

Et blad, som udelukkende bombarderer læserne med nyheder, bliver ulideligt at læse – så meget mere som de fleste nyheder ikke netop er egnede til at vække glæde eller fornemmelse af behag.

Begivenhederne er nye; bladet er det bestående. Læserne skal føle begge dele.

Brygger man øl, skal det i dag være præcis som det i går – det bedst mulige. Et blad skal hver dag være nyt – men også det bedst mulige. Bedre end i går.

Skaaltalerne smigrede i svundne Dage Pressen som den syvende Stormagt. Det forslaar ikke længere. Pressen er en Magt for sig, en Magt uden for, ud over Stormagterne, vidtomspændende, stedse voksende med Million-Oplag.

Reklame er i vor Tid ikke et simpelt Ord, men selve Bruset af Tidens Kraft.

Er det nu saa dejligt med dette moderne Væsen, hvor Bladet er en Industri? Nogle vil svare ja; der er mange, som vil mene nej. Dertil er kun at bemærke, at dejligt eller ikke dejligt – det er nødvendigt.

Vi kender alle sammen Rolands Hest, der havde alle udmærkede Egenskaber og alle Dyder og kun den ene Fejl, at den var død. Det er gaaet de gamle Dages Avis, den vi nu tillægger alle Dyder, som Rolands Hest: der var ikke længere Liv i den, ikke Fremtid, ikke engang Nutid. Den, der vil bære Livets Ideer og kæmpe for dem, maa leve midt i det Liv, der er, det moderne Liv.

Ikke skal det nægtes, at den sejrrige Teknik er Tidens allerstørste Fare. Men med aabent Blik herfor trøster vi os dog til at tro, at Bladets indre Kraft er stærkere end Teknikken.

Det er Bladets *Fremstilling*, der er blevet Storindustri. *Bladet* kan aldrig erobres af Industrien, aldrig beherskes af Industri og dog være Blad.

Bladet lever ved at *tjene*, det dør ved at lade sig *bruge*.
Dets Ledere behersker det kun ved at ofre sig for det.
Vi leder det kun ved med hele vor Gernings Indsats
at tjene det. Deri stikker Hemmeligheden ved Bla-
dets Liv, ved dets Kraft og Fremtid.

Endelig nogle få bemærkninger, hvor læseren bør
kende den regie, som omgav dem: Berlingske havde
købt, i dyre domme, nogle artikler af en stor internatio-
nal politiker. Gulmann sagde:

Læst bliver de næppe i stor udstrækning – men nogle
læsere vil nok synes om, at også han skriver i deres
avis. Det er, som om det kilder deres forfængelighed,
at de kan sætte sig over ham ved at springe ham over.
I flere tilfælde gav Gulmann unge medarbejdere dette
råd:

Har man besvær med en begyndelse på en deskriptiv
artikel, er det altid en sikker indgang at begynde med
et centralt billede.

En føljeton-roman, om hvilken Gulmann vidste, at
den var excellent, var allerede bragt nogle gange men
blev så slået op, som det hedder i bladsprog, på en hel-
side og med tegninger af Gerda Ploug Sarp. Gulmann
sagde, da han slog denne gestus fast:

Det er betegnende, at læsere undertiden skal *tvinges* til at opdage det, som vil interessere dem.

Gulmann havde i 1928 været på Pressa, den store presseudstilling i Köln. Det var denne, som bl. a. gav den ekspansive Anker Kirkebye ideen til at grundlægge Dansk Pressemuseum. For Gulmann, hvis tanke svøbte sig tæt om bladet og læserne, og for hvem det var om at skjule personerne og anstrengelserne, fremtrådte kontenten bl. a. i disse linier i en artikel i Berlingske:

Det er kuriøst og værdifuldt som en Børnehaves Anskuelses-Billeder. Men hvad siger det om Journalisten, om *Bladets* inderste Haab og Væsen og Maal? Vore Drømme, vor Vilje, vore Nederlag, som er mange, og vore Sejre, som, faa og sjældne, er Byrderne og Kampen værd . . . For Læserne, vore ukendte Venner, er vore Penneskafter uden Værd og vore ligegyldige Omgivelser uden Interesse.

En dag i senere år fik Gulmann under en samtale et af de anfald af 30 sekunders tanke-fjernhed, som altid havde kunnet forekomme. Så hentede han pludselig sig selv nærværende og sagde – uden nogen forbindelse med, hvad der før var talt om:

Vist kan en mand have heldet med sig. Men det består tit i, at han har grebet det rette i det rette øjeblik.

Derpå gik han videre i dagens tekst.

Taler man om allestedsnærværende mænd, forestiller man sig tiest stundesløst prægede mennesker. Henius, Svenn Poulsen og Gulmann var mindst af alt geskæftige, ofte netop præget af stilfuld ro. Men deres tanke og blik var allevegne. De virkede sammen, og de virkede hver for sig.

Henius havde tidligt syslet med en gennemført modernisering af Berlingskes typografi. Arkitekt Knud V. Engelhardt rationaliserede dette og meget andet både praktisk og fornemt dekorativt. Det skete endnu under krigen. Udtryk for rationalisering var også oprettelsen af Bladkompagniet, som Henius 1921 fik gennemført med alle blade som deltagere. Berlingskes forbrug af klicheer var blevet så enormt, at det var naturligt 1923 at oprette egen reproduktions-anstalt. Den fik navnet Cliché-Centralen. Allerede i 1931 var den Nordens største.

Da det trak op til USAs deltagelse i verdenskrigen, sendte Gulmann Hellssen over Atlanten, og Hellssen sendte en sværm artikler tilbage: *Amerika rejser en Hær*. Kort efter Tysklands sammenbrud og krigens afslutning skrev Anders Vigen derovrefra en serie *Amerikanske Indtryk*, hans første artikler i Berlingske. Siden skrev han politiske ledere – *Partiet i Midten* var hans fyndord om konservatisme – og endnu i Gulmanns tid blev han medredaktør. Da det populære tidsskrift

FROKOSTBORDET

Fotografi 1921

Dansk Sundhedstidende 1918 segnede under de ublide kår, krigen fremkaldte, fik Gulmann dets redaktør til under det afdøde blads titel som rubrik i Berlingske at fortsætte: Professor Carl Lorentzen, berømt mave-specialist, skrev da fremdeles sine lettilgængelige artikler, og han fik andre til at yde deres. Det varede til 1926, da Lorentzen syntes, hans tid var ude. Dr. med. V. Meisen fortsatte.

En og anden korrespondent i udlandet var undertiden ked af ikke at få instruktioner fra Gulmann. Denne sagde i sådanne tilfælde: "Manden har uret. Han ved i virkeligheden bedre end jeg herhjemme, hvad han skal gøre. Det er derfor, netop *han* sidder på posten". Gulmann tog sig stadig inderligt af det nære. Da Genforeningen var i sigte, var Charlotte Haslund i Syd-Slesvig og Hans Boesgaard i Nord-Slesvig. Da den kom, var en hel hærskare af Berlingske-folk dernede, blandt dem naturligvis Thv. Larsen (1879-1942), kaldet *kongefotografen*, som var den første fagligt uddannede fotograf, der knyttedes til pressen, og naturligvis tog han det billede af kong Christian, da denne på den hvide hest red over den gamle grænse, som gik verden over. "Netop det billede, vi ventede af Dem", sagde Gulmann til Larsen, da denne vendte hjem. Det var vistnok svært for Gulmann at få det sagt, men sagt blev det.

I den politiske påskekrise kort før Genforeningen, da bølgerne gik højt, bevarede Berlingske besindelsen. "Berlingske deltager ikke i hetz", sagde Gulmann. Men da generalstrejken satte ind, tog han initiativ til en fælles erklæring fra redaktørerne af de blade, som da regnedes for borgerlige, en protest mod kneblingen af ytringsfriheden, og Gulmann og Poulsen underskrev. Den politiske krise affødte forøvrigt en erklæring fra bladets bestyrelse, hvori bl. a. blev sagt: "Interessentskabet 'Berlingske Tidende's Bestyrelse er en Repræsentation for Ejernes økonomiske Interesse, og Bladets 'redaktionelle Stilling er Bestyrelsen uvedkommende". En udtalelse med dette synspunkt uddybet blev fremsat langt senere — ved 200-års-jubilæet i 1949.

Det vrimlede stadig med store navne i Berlingskes spalter. Knud Rasmussens (1879-1933) navn var stort, men ikke nyt; han havde skrevet i bladet siden 1902, men den måde, hvorpå hans artikler fra Grønlands-ekspeditioner nu blev fremhævet, var unægtelig ny. Ny blandt Berlingskes penne var derimod Johannes Jørgensen (1866-1956). Selv om denne mand, der som digter og i det hele taget som skribent var en af de sjældne, kunne have erobret læserne, uden at Gulmann pegede på ham, blev hans ry og dets årsag slået fast, da han blev præsenteret som fremtidig regelmæssig medarbejder.

De små causerende betragtninger, som Gulmann begyndte at skrive i 1913, havde nu gennem adskillige år været i hænderne på Paul Damkier. Han skrev i morgenavisen. Gulmann savnede artikler af en vis parallellitet i aftenavisen, og han var glad den dag, Julius Magnussen (1882-1940) kom som ny mand til bladet og skrev dem. Da dr. Besthorn døde 1921, skrev Gulmann om ham, at han havde lært det danske folk noget andet end den idioti, det hidtil var flasket op med, at det ingen udenrigspolitik havde. Så overtog den lige så kyndige som afbalancerede historiker Erik Møller (1879-1962), siden dr. phil. h.c., de fleste af de daglige udenrigspolitiske ledere. Ingen var så overbevisende træfsikker i sine vurderinger som han. Han blev bistået djærvt af baron Cai Schaffalitzky de Muckadell, når der var anledning til udenrigspolitiske betragtninger i begge døgnets aviser.

Søndagsnumrene gennemgik en stadig fertil udvikling. De blev nu gennem en række år trykt i fire farver. Henry Hellssen iscenesatte med fantasi de store sider. Ypperlige skribenters stof blev indrammet af mange betydelige kunstnere, f. eks. Ib Andersen, B. Biilmann-Petersen, Helge Refn og Axel Salto. Til disse sluttede sig 1922 den blændende og bidsk-satiriske internationale nordmand Ragnvald Blix (1882-1958), som blev ved Berlingske til sin død. Et enormt trækplaster fik

søndagsnumret fra 31. september 1924, da Berlingske bragte den første *Kryds og Tværs*, som fremkom i Danmark. Henius havde fundet ideen i et amerikansk blad. Han viste den til Julius Magnussen, og denne skabte de første opgaver – de var i starten ikke ligefrem nederdrægtigt svære: *frosset vand* lød en definition, og løsningen på to bogstaver var *is*. Men Magnussen var mand for i de følgende at drille spøgefuldt- alvorligt. Magnussen, der – ligesom Gulmann – var en både ivrig og fint beregnende bridge-spiller, jonglerede også med bridge-stof i spalterne, og både han og læserne syntes, det var morskab.

1922 arrangerede Berlingske sammen med Aftenposten og Svenska Dagbladet internordiske rejser for læsere – det vakte i de tre lande megen opmærksomhed. Fra dansk side gød Svend Poulsen sit væsens fest over foretagendet, og Helge Rode løftede det ved sine beåndede talers trylleri.

Da Berlingske 1924 med fest havde fejret 175 års jubilæum, og der var blevet skrevet og talt mange smukke ord om det præsterede, sagde Gulmann – stadig sky over for fester – næste morgen til en lille kreds af medarbejdere: “Og så skal vi til at tage fat og vise, at vi kan! – endda en god del mere end alt det, der blev sagt i går”.

Gulmann tog fat. Alle tog fat. Mens de fik tingene til at ske omkring sig, var deres blik samtidig rettet langt frem. Tanker opstod – kim, som først længe efter viklede ud af overvejelser eller reale planlægninger. Men øjeblikket glemtes stadig ikke. Luften dirrede hver dag.

1922 havde Gulmann fået en ny sekretær, Bene Larsen (1897-1962). Hun havde løfte om at blive journalist, hvis hun egnede sig. Da Gulmann i et par år havde set de mindre ting, hun begyndte at skrive, sagde han om hende: “Hun ligner ikke andre, men der er stof i hende, som kan give format”. Hun gik helt over i journalistikken. Hun fik et ubestrideligt format som journalist. Og bag hver linje, hun skrev, var der *sind*.

Den, som skriver disse sider, havde allerede 1912 haft en tilknytning til Berlingske, fra samme år også til Gulmann, og ansattes fra 1922 fast i redaktionen.

Radio var blevet en faktor af indgribende betydning. Mange troede endda, at den ville slå pressen ihjel. Formodningen motiveredes dog kun vagt. Gulmann sagde hårdt nej: Radioavisen ville f. eks. tværtimod vække lytternes avis-appetit. “Men vi skal alliere os også med *dette* ny”, sagde han. Berlingske begyndte 1924 at bringe radioprogrammer – og som altid blev en fagmand fundet: O. Lund Johansen, der som redaktør skabte Radiolytteren, snart i spalterne, snart uden for. Han allierer stadig læserne med radioprogrammerne.

Fra gammel tid havde Berlingske Tidende langt bredere spalter end alle andre blade. Overgangen til dattidige normal-spalter (som endda var bredere end normal-spalterne i dag) kom med små skridt. Samtidig fik Henius gennemført den form for placeringen af annoncer på tekstsider, som han længe havde ønsket. Først var annoncer og tekst vandret adskilt. 1923 begyndte på nogle sider en varieret skrå aftrapning. Den var helt gennemført 1925, og 1928 sagde Berlingske farvel til de sidste brede spalter. Annonce-aftrapningen er efterhånden gennemført af alle blade.

1925, 12 år efter at Berlingskes forside var inddraget til tekst, blev bagsiden, som hidtil i alle blade havde været fast annonce-plads, taget i brug til tekst – og også i den henseende fulgte snart mange blade Berlingske. Det var stadig hyppigere Berlingske, som nu gik i spidsen. På Berlingskes bagside placeredes i de første år udlands-telegrammer; siden blev den ramme om en let og broget anretning. Den har i store træk stadig det mønster, den da fik.

Et område, hvor Gulmann bestandig eksperimenterede, var udkrystallisering af nogle arter af stof i særlige enklaver i bladet. *Lov og Ret* hed eksempelvis en som regel halv-sided rubrik, hvori overretssagfører Henrik Sachs fra 1927 gennem en række år sørgede for, at dagliglivets jura regelmæssigt en gang om ugen kunne

drøftes, og fabriksinspektør Ragna Schou ledede fra 1928 en helside, *Kvindernes Rigsdag*, med feminin debat, hvor et enkelt emne hver gang blev mangesidigt belyst. Også én gang i ugen.

På denne bogs sider er endnu gennemgående talt om morgenavisen eller morgenudgaven og aftenavisen eller aftenudgaven, sådan som dagligdagens betegnelser var dengang. Adskillelsen mellem de to aviser var ikke på nogen måde rationel, og der er heller ikke her skelnet alt for stærkt. Allerede gennem år havde de tre mænd af 1913 tit drøftet at få gennemført en tydeligere adskillelse og tillige en rationalisering af titlen.

Begge aviser havde hidtil heddet det samme. De slæbte fra gammel tid på en evindeligt lang titel, hvis ord endda delvis længe ikke havde haft nogen bund i virkeligheden. Titlen i dens fulde snørklede udstrækning var: *Den til Forsendelse med de Kongelige Brevposter privilegerede Berlingske politiske og Avertissements-Tidende*. På bladets hoved var titlen trykt i to linier, hvoraf første del fremtrådte med en mindre skrift, de fem sidste ord i en særlig linie og med større skrift. At afskaffe den oprindelige titel, så den kunne blive afløst af mere håndterlige navne, forskellige for de to udgaver, var dog en ændring, som af forskellige årsager krævede overvejelse i flere relationer. En løs-

ning blev først gennemført efter afslutningen af den epoke, som disse sider omfatter. I løbet af 1934 blev aftenudgaven, foruden endnu at føre den lange gamle titel, tydeligt markeret som det, den var og tit blev kaldt: *Aften-Avisen*. Fra nytår 1936 blev endelig morgenudgavens titel forenklet til det, den i mere end et århundrede havde heddet mand og mand imellem: *Berlingske Tidende*, og aftenudgavens tilsvarende til det, som oftest havde været dens egentlige kaldenavn: *Berlingske Aftenavis*.

Indadtil gav Svann Poulsens initiativ sig tidligt udslag, som kom til at betyde noget stedsevarende: Byggeplaner trængte sig på, for det blev gennem alle år siden 1913 det stærkt voksende blads skæbne stadig at krybe ud af enhver tids bygnings-klæder, så de altid stumpede ved både håndled og ankler. Svann Poulsen søgte som en humlebi til mange steder i verden for at finde ideer, han kunne tage hjem til boet til bladlige reformer og organisation. Han bragte adskilligt. Blandt andet fandt han i Stockholm så megen substans hos civilingeniør Tor Roxendorff, teknisk direktør ved Dagens Nyheter, at han bad ham om hjælp i København. Man var ved at planlægge den første store udvidelse af det, som blev begyndelsen til det Berlingske kompleks – stadig bygget omkring den gamle kerne i Pilestræde. Efter råd fra

Roxendorff og siden ud fra selvstændige studier blev huset bygget af arkitekt B. Helweg-Møller i samarbejde med civilingeniørerne Nøkkentved og Friis Jespersen. Det stod færdigt 1930. Men snart blev bygget endnu mere, fordi den store indre bevægelse var sat i gang, og den er fortsat. Derfor også byggeriet. Nye maskiner kunne da og har stadig siden kunnet præstere bestandigt større oplag af bestandigt voksende aviser. For resten præmierede Københavns Kommune 1931 det ny Berlingske Hus som et af årets bedste bygningsværker.

Til alle andre egenskaber besad Henius også den at være en smidig skribent, men han havde normalt andet at gøre end at udnytte denne evne. I et stort nummer ved en særlig lejlighed skrev han dog om bladet – bl. a. disse linier: “Paa det moderne Dagblad er Redaktionen “skilt ud som en særlig Afdeling, nok den største og “vigtigste, for det er dog paa den, Bladets Anseelse “beror”. Det er også mest redaktionens medarbejdere, som for det store publikum giver bladet ansigt, derfor dem, der bliver kendt og nævnt. Også her.

Per Barfoed (1890-1939), som før havde været ved Berlingske, kom tilbage 1921, en alsidig mand, med i meget redaktionelt arbejde, udadtil kendt som versifikatorisk tusindkunstner. Han huskes endnu som *P. Sø-*

rensen-Fugholm, og disse hans vers fik 1962 en renæssance i Berlingske. Af mange erindres han også som *Bror Mika* i B.T. Hans bror, Viggo Barfoed (1895-1948), var en verskunstner af sjælden rang, kendt og elsket som *Ærbødigst*. Han havde været ved B.T., gik så en tid til Dagens Nyheder men vendte tilbage til Berlingske og var der til sin død. Begge brødre var højt beundrede, højt skattede både i Pilestræde og blandt læserne. Viggo Barfoed og tegneren Herluf Jensenius havde altid dannet et par; de fulgtes også her, og Jensenius' munterhed trives stadig, hjerteligt og gouteret, i Berlingske. Mens den humor-prægede side af medarbejdere og blad omtales, må det også nævnes, at Gulmann, som var glad for de lystige indslag, endog dengang turde tage en rubrik med det, der på engelsk kaldes *good nonsense*. Også her var Berlingske først på pletten. Mogens Lind, formummet som *Peter Plys*, skrev – og skriver – spøgen. Hans rubrik fik først den dobbelttydige titel *Paa den anden Side* (den placeredes på side 2), og hans "Her er de igen" og en stor del andet har lokket adskillige smil frem. Blandt dem, som knyttedes til Huset og spillede en rolle, var også Einar Black (1899-1949), hvis register var stort. Han var en skribent af klasse, fungerede ypperligt som fast korrespondent i Berlin og Paris. Langt senere var han bl. a. redaktør af B.T., og på hans initiativ blev Billed-Bladet

til. Han blev dets første redaktør, indtil tyskerne under besættelsen krævede ham fjernet. Men alt dette sidste ligger efter Gulmanns død. En medarbejder af særegen støbning var Kaj Munk, som fra 1928 slog sit journalistiske telt op i Pilestræde, selv om han stadig havde sin præstegård i Vedersø og fik sin scene på Kongens Nytorv. Han følte sig særlig nær knyttet til Berlingske, fordi Gulmann tidligt havde fornemmet hans egenartede begavelse, med hvilke store ord man så end vil betegne denne. Som før nævnt dannede tillige Maribo et bånd mellem disse to mænd; da Kaj Munk skrev et digt med overskriften: *Ved Lolliken Chr. Gulmanns Død*, talte han bl. a. deri om "Sjælens stilfærdige Hu for Skønhed".

Fra 1929 rykkede også den unge cand. polit Ebbe Munck – den nuværende ambassadør i Thailand – ind som medarbejder. Han, som bag sig bl. a. havde år på Grønlands-ekspedition, kom allerede i Gulmanns tid ud som korrespondent, først en kort tid i Berlin, derefter til London, hvor han følte sig som en fisk i vandet og i en årrække var bladet en storartet mand. Gulmann havde udpræget sans for placering.

Redaktionssekretærerne kreds var flere gange blevet øget. Bladets stærkt voksende omfang gjorde dette påkrævet. Bl. a. var cand. polit Ernst Woldbye, der ved Berlingske var begyndt som handelsredaktør, rykket

ind 1929. Han blev sidenhen medredaktør og overtog derefter chefstillingen over bladets enormt voksende billed- og udklip-arkiv. Gulmann var forlængst blevet klar over, ikke mindst gennem erfaringer fra udenlandske bladhouse, hvor vital en betydning det i mange tilfælde kunne have, at et sådant arkiv er i orden. Han tog også de første skridt til en betydelig udformning, men en definitiv gennemførelse af denne tilhører også tiden efter Gulmanns død.

I januar 1929 kom Berlingske Tidendes nuværende administrerende chefredaktør Svend Aage Lund til bladet. Han er civilingeniør men havde haft kontakt med bladvirksomhed og været knyttet til de store erhvervsorganisationer. Han sprang ind som redaktionssekretær, og den første nat, han var på bladet, gik han med de andre redaktionssekretærer i sætteriet til det, der hedder ombrydningen – d.v.s. den definitive placering af stoffet på siderne. Med hurtigt overblik og et håndslag, som havde han aldrig bestilt andet, ordnede han det hele, og redaktionssekretærernes senior, Frederik Jensen, sagde til en kollega: “Dette har vi gennem årene trænet os op til at kunne! Vi kan lige så godt gå hjem og lægge os. Vi er jo bare sinker”. Inden Gulmanns død var Sv. Aa. Lund medredaktør af Berlingske Aftenavis.

Som skrivende medarbejder, navnlig som forfatter af aktuelt prægede kronikker, snart dog som redaktions-

sekretær, kom 1931 til bladet Berlingske Tidendes nuværende ansvarlige redaktør, Axel Moos, som da gennem 12 år havde været Politikens korrespondent dels i Berlin, dels i Paris.

Ikke mindst Henius' egne domæner i Huset fik en udvikling, som end ikke de dristigste havde drømt om i 1913. Gennem en række år virkede nuværende højesteretssagfører C. Ricard som administrationens sekretær. Bladets distribution udvikledes og var et stadig mere virksomt instrument under fremgangen. Denne afdeling lededes med sammenbidt effektivitet og stadigt udsyn af Carl Lertoft (1887-1962), der endte som distributions-direktør. Han fulgte, stadig også animeret af Henius, nye linier, så landet hurtigt blev dækket med aviserne, når de havde forladt maskinerne. Fra 1927 tog man automobiler til hjælp, fordi togene var for få. Men transporteret med biler kunne morgenaviserne være på Fyn og også i en del af Jylland allerede tidligt på formiddagen. Reformen bevirkede, at DSB satte særlige avis-nattog i gang. Lertoft organiserede landet over som sælgere et drenge-korps (også omfattende piger). Oplaget gik stadig opad. Henius tog initiativ til, at Berlingske allerede 1926 som første danske blad begyndte at regne netto-oplag og at meddele dette offentligt. Næste skridt blev 1930 at deltage i oprettelsen af

Dansk Oplagskontrol. Henius sagde tit: "Hvad hjælper det, at der laves et udmærket blad, hvis det ikke også kommer ud til læserne", og hans sind borede denne sætning ind i alle, som havde med disse sider af gerningen at gøre. Han lyste efter stadig nyt initiativ – og ikke forgæves.

Announce-afdelingens udformning, som straks var begyndt, omfattede også selve annoncernes form. Rubrik-annoncernes standardisering og modtagelsen af telefon-annoncer var et par blandt mange store skridt. Trykmaskinerne voksede i hastig takt i antal og kapacitet. Regnskabs-afdelingen blev fra 1931 en særlig afdeling med hidtilværende revisor i Huset C. Adolphsen som regnskabschef, nu regnskabsdirektør. Samme år mekaniseredes bogholderiet. Og at maskinerne holdt indtog mange steder, skød ikke menneskene ud. Tværtimod steg de ansattes antal enormt.

Det er vistnok svært nu at udrede, hvem der egentlig tog initiativ til, at Det Berlingske Bogtrykkeri vågnede til ny dåd. Det begyndte 1733 og var 1749 det virkelige grundlag for avisen, men da denne voksede sig stor, blev det delvis stedbarn, og fra ca. 1900 leverede bogtrykkeriet hovedsagelig blot Husets egne tryksager. Men 1925 blev det under den ypperlige grafiker Johan Olsens (1886-1946) ledelse vakt af Tornerose-søvn. Dets vækst blev ilsom, dets kvalitet fornem. Bogtryk-

keriets driftsbestyrer, Aksel Danielsen, blev efter Johan Olsens død hans efterfølger som bogtrykkeriets chef.

Alt voksede. Mange podedviste på det gamle træ blev til store nye grene: I december 1928 sluttede Berlingske nogle engelsk-fransk-tyske aftaler, som i realiteten gav det eneret på billedtelegrammer, selv om teoretisk enhver kunne modtage sådanne. Allerede samme år førte aftalerne til nogle særlig strålende resultater – det mest slående og overbevisende blev siden et luftfoto-grafi af den brændende kæmpedamper Atlantique, som lå i Kanalen mellem England og Frankrig. En formiddag kl. 10 stod den pludselig i brand, var i et nu omspændt af luer. En flyvemaskine med fotograf om bord blev dirigeret fra London. Billedet blev fremkaldt i London og sendt pr. kabel til København, og fire timer efter ildens udbrud stod det virkelig fantastiske billede trykt i aftenavisen. Af den ordning, der var truffet, udviklede sig megen beherskelse af international billedlevering. Den førte igen 1930 til dannelse af Nordisk Pressefoto som en særlig virksomhed i Det Berlingske Hus. I dag er udviklingen med telegraferede billeder gået langt videre, bl. a. med Telefoto og Telstar. Men i de år blev taget store skridt på vejen. – Også redaktionens mekanik udvikledes. 1930 begyndte man f. eks. med to fjernskrivere. Nu har Det Berlingske Hus ialt 17 Telex- og fjernskriver-apparater.

1929 blev cand. polit. Fr. Dalgas Rasmussen redaktør af Berlingskes rubrik Handels-Tidende og er stadig en omsorgsfuld medarbejder på erhvervs-området.

1930 knyttedes fire medarbejdere til redaktionen: Jens Locher (1889-1952), hvis elskværdige lune skød op og afsatte farver flere steder i bladet, bl. a. i dialogerne *Familien Hansen*, som, ved siden af at de blev opført i radio, også tryktes i søndagsnummeret; Tage Taaning helligede sig til en begyndelse navnlig politisk reportage, havde siden andre betydelige opgaver og er aktiv i et i stadig højere grad kulturelt præget medarbejderskab; Poul Hansen, som specialiserede sig i emnerne hof, hær og jagt, er stadig kronikør, ikke mindst på sidstnævnte gebet. Den fjerde medarbejder, Allen Jensen, boede allerede da i New York. Han havde været medarbejder ved amerikanske blade, bl. a. også disses udgaver i Paris. Han blev nu Berlingskes faste korrespondent i det metropolis, hvor han stadig residerer i samme egenskab.

Den ovenomtalte dækning af landet med aviser måtte nødvendigvis også interessere redaktørerne. Særlig Gulmann havde optaget og spændt lyttet til, hvad han hørte om londonske blades trykning af en del af oplagene i Manchester og Glasgow. Han sendte til England folk, som skulle se og i tanken hjælpe med at forme planer

herhjemme. På underlig måde greb dette ind i andre ting, som udvikledes. Berlingske Tidende var blevet et stort og magtfuldt blad. Man følte også i Huset, at dette forpligtede. Adskillige gange skete henvendelser fra nødstedte konservative blade ude i landet, og Berlingske rakte hjælpende hænder. Et af disse tilfælde, hvor en henvendelse fra Kolding havde været særlig indtrængende, fik Gulmann kombineret sammen med de fra England påvirkede planer. Fra 1931 samledes flere sydjyske blade og blev til Jydske Tidende i Kolding, som Berlingske Tidende påtog sig at udgive, og hvor Berlingskes stof delvis kunne udnyttes videre. Jydske Tidende er nu et af landets indflydelsesrige blade, som bl. a. har et stort publikum i det Sønderjylland, som Gulmann aldrig glemte, men som Berlingske også var blevet anmodet om specielt at tænke på. Cand. theol. Helge Knudsen, hidtil redaktionssekretær ved Berlingske Tidende, blev dets redaktør. Senere var han i en periode redaktør af Berlingske Tidende. Hans løbebane har efterhånden ført ham til presseattaché med ministers rang i Vesttysklands hovedstad, Bonn. Jydske Tidende blomstrer.

JA, *alt* blomstrede allerede dengang, selv om en og anden knop kunne visne. Men der var også slidt hårdt af – og på – de mænd, som tog fat 1913.

Henius havde undertiden talt om gerne at ville have en aflastning. 1933 kom da Kaj Møller, moderne forretningsmand, tillige forøvrigt engelsk *barrister*, sagsfører, som direktør til Berlingske; Henius fortsatte som administrator. Kaj Møller var fuld af liv, arbejdede bl. a. også ypperligt sammen med Gulmann og med Sv. Aa. Lund i redaktionen. Kaj Møller satte straks meget i værk. I fællesskab udformede navnlig Gulmann og han tanken om at udgive et konversations-leksikon. Det kom i rekord-fart – 24 bind på præcis 3 år – og til rekord-pris: hvert bind på 500 stærkt illustrerede sider til 2½ krone pr. indbundet bind. Hele rækken på 24 bind altså 60 kr. Noget lignende var aldrig set. Oplaget blev da også på 60.000, også dét en rekord. I forbindelse med planerne om dette blev 1933 Berlingske Forlag dannet. Under det sorterer bogproduktionen.

Foruden alt, hvad Gulmann iøvrigt havde mellem hænder, gik han med virkelig ildhu til at skrive litterære artikler til dette leksikon (officielt: Illustreret Dansk Konversations-Leksikon, altid kaldt: Berlingske Leksikon). Han *ville* skrive også dette. Men da leksikonets bind 10 udkom, det, som tilfældigt begyndte med en artikel netop om ham, var han allerede død.

Inden her sluttes med omtale af den dødens høst, som på få år blev stor i den Berlingske kreds, bringes endnu nogle linier om mennesket Christian Gulmann.

Genforeningen i 1920 optog ham både bladligt og personligt stærkt. Ud fra sit fædrelandssind – altid yderlig stilfærdigt lagt for dagen – havde han i tanke at sikre Dybbøl-skanserne, som da var på tyske hænder, for den danske stat. Planen bragte han til brygger Vagn Jacobsen, og de to allierede sig med direktør A. Ch. Louw, hvorpå disse tre mænd i stilhed fik skaffet pengene, så tanken fik liv. At dette skete, var en lykke for Gulmann. Han *vidste* det. Men nogle af dem, som stod ham nær, spurgte undertiden lavmælt hinanden, hvor meget af lykke han også *følte*.

Hans gerning kronedes ikke blot i bladet, også uden for det og i tilknytning til gerningen i Det Berlingske Hus. Teater var ham en stor interesse – og her skal endda slet ikke tales om ham som bogsamler. Kort efter, at han var blevet Berlingskes øverste redaktionelle chef, fik han tilbud om at overtage posten som chef for Det kgl. Teater. Svaret blev et nej. Han fortsatte til sin død med at anmelde teater. Han blev medlem af den officielle teater-kommission om Kgl. Teaters forhold, og atter engang, ikke længe inden han døde, fik han en endnu mere indtrængende opfordring til at overtage chefposten på Kongens Nytorv. Han afslog påny, men tilbudet kildrede hans ambitioner. Også fik han i sine sidste år opfordring til at forlade Berlingske for at redde det Ferslewske bladhus, hvor alt smuldrede. Det

smigrede Gulmann, at det var ham, man henvendte sig til, men naturligvis afslog han. Dog, det var altsammen vidnesbyrd om storheden i det, Berlingske var vokset til under ham.

Alligevel syntes nogle undertiden, at denne mand, om hvem alt groede, ikke selv trivedes. Men han skal ikke vurderes med billigt målebånd. Gulmann vidste vel, hvad han var værd. Man skulle opleve ham i et af de sjældne øjeblikke, da han undte sig at være sig selv. Her er i et glimt fastholdt et par sekunder fra en dag kort før hans død:

Ingen anden bladmand havde Gulmann beundret som Ferslew. I Gulmanns nærhed faldt en bemærkning om, at det var synd, som værdierne var spildt efter Ferslews død. Da rankede Gulmann sig, og et smil med et rigt indhold af hemmelighedsfuld lykke gled som et solstrejf over hans træk. Hans blik syntes at gennembore væggene, så han under ét kunne øjne hele Det Berlingske Hus, og han sagde:

– Værdierne er ikke spildt – de er flyttet! Systematisk. Så sikker, selvbevidst og stærk var denne mand.

Men midt i sin styrke var Gulmann svag: Hypokondri fik ham til at dø gang på gang – navnlig hver gang han i de senere år var syg. Han hadede tanken om udslettelse, og bevidstheden om dødens konsekvens gjorde ham det umuligt varigt at glædes over storheden

i det, han havde været med til at skabe. Tit talte han om døden, også om sin egen. Kort før han døde, ændrede han sin flere gange gentagne sentens derhen: "Skriv også sandheden i nekrologen over mig". Han tilføjede: "Jeg ville gerne læse den". Ordenes klang tonede endnu i øret, mens nekrologen blev skrevet.

Han følte i den sidste tid, at kræfterne blev færre, og det forbitrede ham livet. Andre mærkede det også. Overbestyrelsen besluttede at sikre kontinuiteten og at give Gulmann den støtte i arbejdet, som man fandt fornøden – men som Gulmann aldrig ønskede, fordi det var hans orm at være den, hos hvem den ubegrænsede eksekutive myndighed var samlet. Det er allerede i det foregående nævnt, at andre rykkede ind ved hans side.

Gulmann fik en lykkelig død: Han vågnede en morgen i det tidlige forår. Solen skinnede ind, og han talte om den, da han fik morgenaviserne bragt. Han lagde sig til at læse dem.

Ti minutter efter, da morgenteen blev bragt ham, var han død. Det var 17. marts 1934.

17. marts 1937 døde Svend Poulsen, næsten lige så pludseligt. Allerede da var Kaj Møller død et halvt år i forvejen – den ny direktør, som var blevet administrator, da Henius havde ønsket at trække sig tilbage

andre. Han døde 1938. 1. marts 1937 tiltrådte P. Andersen som administrerende direktør.

Men inden de tre mænd, som trådte til 1913, var døde, havde det blad, de omformede og gav en så vældig vækst, passeret 100.000 i oplag.

Årene under Gulmann

Af

HENRY HELLSSEN

HVEM kunne ane, at der hin nytårsdag 1913 foregik noget betydningsfuldt i det gamle bladhus i Pilestræde. Facaden henlå mørk, næsten uvenlig. På den trange trappe, der vandt sig fra en blæstfyldt port op til redaktionslokalerne på 2. sal, brændte en enkelt støvet pære. I forværelset stod på en høj blækplettet skrivepult (som sikkert stammede helt fra Nathansons tid) et par løse manchetter. Inde i redaktørens kontor, hvor hidtil kap-tajn Blangstrup havde ført en skintilværelse, forsamle-des medarbejderne, de fleste var gamle i gårde og ret upåvirkede af situationen. De røde plysmøbler lugtede af støv. Ind trådte Christian Gulmann (1869–1934) og S venn Poulsen (1872–1937), Berlingske Tidendes nye ledere. Der blev skænket en mousserende vin, Gul-mann sagde et par ord på den nervøse, sammenbidte måde, der var ham egen, og som aldrig forlod ham, selv ikke, da han omkring sig havde glansen af den store bladmand:

– Vi, som nu tager ledelsen i dette gamle hus, vi er fuldbefarne og har før været ude i stiv kuling. Vi er journalister, og vi vil blive ved med at være det...

Med denne programerklæring indledtes den ny æra: Vi er journalister, og en avis kan kun skabes af journalister. Og Gulmann var i sandhed journalist. Lige til den dag, han blev chefredaktør for Berlingske Tidende, arbejdede han som udgående reporter for Ferslew'erne henne ved Stranden. Han overværede en stor premiere i Det kgl. Teater, men tog umiddelbart efter sidste tæppefald til Roskilde for ved daggry at kunne skildre det første tog, der løb ind på Københavns ny hovedbanegård. Opgaverne delte sig for ham aldrig op i fine og mindre fine. Det var måden, hvorpå man løste en opgave, som gjorde den fin. Svenn Poulsen havde 1913 allerede en lang tjenestetid bag sig ved Berlingske Tidende, men de planer, som myldrede inden i dette smukke hoved, mødte hos Blangstrup og de gamle altid modstand, og udholdenhed var ikke hos ham nogen fremtrædende egenskab. Nu håbede han ved Gulmanns side at få udløsning for sit initiativ.

Nogen let opgave blev det ingenlunde at omforme en avis med 164 års traditioner og gøre et moderne blad ud af den. Fra den ene dag til den anden lod det sig slet ikke gøre. Læserne tillod det simpelthen ikke. En ung og temmelig uhæmmet journalist fra en redaktion uden fortid skulle engang referere nytårskuren på Amalienborg og henvendte sig i hofmarskallatet for at søge oplysninger. Her sad allerede med sin notits-

bog gamle Lantow, Berlingske Tidendes hofreporter. Lantow værdigede ikke sin kollega, opkomlingen, et blik, men da denne vovede at stille spørgsmål om, med hvilket spisestel galataffet om aftenen i Christian VII's palæ ville blive dækket og blomsternes farve, brast hans tålmodighed. Han snerrede ud i rummet i retning af den formastelige:

– Den slags skriver man ikke . . .

Der var meget, man ikke skrev i Berlingske Tidende op til 1913. Og i den første tid derefter, når Gulmann og Svenn Poulsen brød med vedtægterne, måtte publikum ofte beroliges. Nationalbankdirektør Emil Meyer døde, og en ung nyengageret medarbejder telefonerede til broderen, professor Leopold Meyer, og spurgte: Hvem var til stede ved dødslejet? Den berømte obstetriker eksploderede: Har vi fået gul presse? og sagde bladet af. Endnu under den første verdenskrig kom Valdemar Christiansen, en af de ældre medarbejdere, hovedrystende ind til Gulmann: En korrespondent på den østrig-ungarske front havde skildret nogle soldater, der sad og aflusede sig. Lus eksisterede ikke for Berlingske Tidende. Præsterne blev vrede, da der i et causeri stod nævnt Helligånds-spurvene, nemlig de spurveflokke, der i strøgtiden fyldte tasmørket med deres kvinden i træerne uden for Helligåndskirken. Det var blasfemisk, og redaktionen måtte højtideligt

erklære, at det var en trykfejl... der skulle have stået Helligåndskirke-spurvene. Syfilis var et ord, som ikke kunne stå på tryk. Var det uundgåeligt (f. eks. i referatet af en doktordisputats), nå, så måtte man i hvert fald ty til den latinske glose!

– Tror De, læserne vil blive meget forskrækkede? spurgte Gulmann en af sine fortrolige i redaktionen, idet han hen over bordet rakte aftrykket af en kliché, en stregtegning (meget primitiv), et slet lignende portræt af filosofen Harald Høffding. Den unge mand mente nok, at verden trods dette ville stå til påske. Men billedet, det første i Berlingske Tidende siden 1749, virkede som en sensation. Kort tid efter bragtes billede nr. 2, kong Georg af Grækenland, i anledning af hans død for morderhånd i Saloniki. Da tog læserne det allerede som en selvfølge.

Gulmann havde en forbavsende *flair*. Han var egentlig ikke nogen frodig mand, og han udstrålede i ringe grad varme, men hans sans for blad var fænomenal. Og han kunne lugte, om en artikel var rigtig eller ej. Som de fleste bladledere var han ikke nogen grundig avislæser – der blev simpelt hen ikke tid til at være det – og det kunne vel hænde, at en yngre respektløs medarbejder, der blev kaldt ind til redaktøren for at få skænd for en artikel, havde den dristighed at sige:

– Men har De egentlig læst den?

Gulmann sendte ham et koldt, isblåt blik:

– Det er sgu heller ikke nødvendigt . . .

Ret havde han nemlig altid. Hans bedømmelse af journalistik var ufejlbarlig. Man kan strides om, hvorvidt han selv var nogen fremragende skribent. Han skrev med knyttede næver. Men som lærer for de yngre ved bladet øvede han stærk indflydelse. I den første tid – thi senere blev der heller ikke tid til *det* – viste han en engleagtig tålmodighed i opøvelsen af yngre medarbejdere med talent: Han lod dem skrive deres artikler om og om igen, ofte indtil fem–seks gange. Han havde svært ved at rose, især mundtligt. Men i breve til medarbejdere på lang afstand kunne tonen næsten blive øm. Altid fremhævede han journalistikkens fornemste krav: kendsgerninger! Artisteri kunne være meget godt, men kun som boller på suppen.

Nede på første sal i den gamle bladbygning, i de fornemme empirestuer, der havde været familien Berlings privatbolig, herskede endnu nogle måneder efter Gulmanns og S venn Poulsens overtagelse af redaktionen etatsråd Sally som administrator. Men også hans tid var forbi: En ny mand rykkede ind, Louis Henius, en af de mange evnerige brødre, selv med en fortid som kemiker i Chicago og udgiver af Illustreret Tidende i København. Navnlig Chicago havde spillet en rolle i hans udvikling. Det blev hævdet med en vis ret blandt

hans medarbejdere, at alle samtaler med ham før eller senere endte i byen ved Michigansøen.

Louis Henius var ikke altid lige stringent i sin tankeudvikling, men der stod varm luft omkring ham, en indtagende frodighed. I hans atmosfære var der vækst. Samarbejdet mellem den ny administrator og de to redaktører var i de første år glimrende, skønt man næppe kunne forestille sig større modsætninger end Gulmann og Henius. (Måske netop derfor!) Gulmann plejede om Henius at sige: Af os to er det mig, der er jøden! Henius var jo så godhjertet, han kunne ikke stå for, at folk græd, og folk satte altid deres tårekirtler i funktion, når de skulle ind og bede ham om noget. Gulmann var flot med sine egne penge, men uhyre nærsom, når det gjaldt bladets. Det blev for ham en sport at spare.

Daglig spiste Gulmann, Svenn Poulsen og Henius frokost sammen i administrationen. Måltidet var beskeden, Gulmann med sin nervøse mave tålte kun diætkost, Svenn Poulsen, officielt vegetarianer, nøjedes med en tomat. Men ved dette bord blev vidtrækkende planer smedet og vigtige beslutninger truffet. Og imens groede Berlingske Tidende. I perioden før 1913 havde den været et annonceforetagende. Nu blev den igen – som i Nathansons dage – en avis. Journalistikken fik atter gode kår.

Hovedmedarbejder var, da Gulmann og Svann Poulsen overtog redaktionen, Andreas Buntzen (1859–1930), udgået af en af de store københavnske slægter, i familie med Heiberg'erne, de Saint Aubain'erne, Du Puy'erne. Kammeradvokatens søn burde være blevet noget stort, thi han var godt begavet, men desværre stod hans arbejdslyst ikke i forhold til evnerne. Andreas Buntzen hævnedes sig på de flittigere ved at sige morsomme ting om dem, hans tunge var overordentlig skarp, og man forlod nødtigt den stue, hvori han befandt sig, fordi man vidste, at der uvægerligt i det sekund, døren faldt i, ville falde også en onskabsfuld bemærkning. Buntzens kritik af de nye magthavere fik ingen betydning, selv visnede han i den friske luft, der blæste støvet ud af de gamle kontorer, og til sidst gik han sin vej. Man mærkede det næppe. Gulmann og Svann Poulsen havde trukket nye folk ind i det daglige arbejde. Unge journalister blev sendt ud i Europa, en enkelt endda med et af Ø.K.s motorskibe Jorden rundt. Gustav Wied skrev i aftenavisen sine erindringer . . . det vil sige, det var nu Axel Meier, der skrev dem, for Gustav Wied blev syg og kunne ikke, men han modtog Axel Meier nogle gange på hospitalet, og journalisten havde så modtageligt et øre for tonen, at tyske anmeldere (da bogen udkom) erklærede, at erindringerne var det mest Wied'ske i hele forfatterens produktion.

Den 1. februar 1913 forsvandt annoncerne fra morgenavisens forside. Tekst overtog de spalter, hvori før dampskibsselskaberne havde averteret. Berlingske Tidende blev dermed tilbageerobret for journalistik. Den 30. marts udsendtes atter et søndagsnummer. Det var for indholdets vedkommende hver uge bygget over en samlende idé, altid Gulmanns, og sat op rent dekorativt. I dag ville man finde det anstrengt, dengang virkede det smagfuldt og fornemt. Kvindestoffet blev udvidet, og som redaktør af dette indtog fru Charlotte Haslund snart en fremtrædende plads blandt københavnske journalister. Hun havde været godsejerfrue på Dronninglund og i Nordjylland vakt opsigt ved at adoptere omstrejfende gøgleres børn og ved forårstide at lade afholde skovture i riddersalen: Stikelsbærbuske med bristende knopper blev flyttet ind på parketgulvet og høstakke anbragt i krogene. Fru Haslund havde en højt udviklet evne til at skaffe sig forbindelser, og hun kørte dem stramt . . . de skælvede for hende! Men trofast var hun og ukuelig i sin arbejdsglæde. Der stod gnister af den mindste notits fra hendes pen. Da hun senere (under Flensborg-kampagnen) forsøgte sig i den store politik og med al sin energi og kvindelighed – på bunden var hun en lille pige – gik ind for en sag, der slet ikke var bladets, led hun nederlag, men hun opnåede dog som *die scharffe*

Charlotte at blive den af tyskerne mest hadede dansker. Fru Haslunds veje førte hende tidligt ud af Det Berlingske Hus, men mindet om hendes journalistiske ildhu og glødende hjerte kan ikke dø.

Kort før verdenskrigens udbrud sommeren 1914 åbnedes på Rådhuspladsen – ved indgangen til Strøget – B.T.-Centralen, og bladhuset fik dermed et vindue ud mod det ny og store København, millionbyen, der (som alle andre hovedstæder) vandrede mod vest. Da krigen var en kendsgerning og nyhederne strømmede ind – Berlingske Tidendes korrespondenter var allerede på vej til fronterne – skabtes telefonavisen, radioens forløber: Man kunne nu sidde hjemme og på bestemte klokkeslæt gennem telefonen lytte til oplæsning af de senest indtrufne telegrammer.

Den 14. september 1914 tog Berlingske Tidende en ny rotationspresse i brug, og dermed gik foreløbig morgenudgaven over til at blive en sammenlimet avis. Hidtil havde den bestået af en række løse tillæg, store som lagener og derfor uhandlelige. Det ny format var imidlertid for Berlingske Tidende ingenlunde nyt, det var nøjagtig det samme, som man i 1881 havde forladt. Hidtil havde avisen været håndfaldet, nu skete falsningen mekanisk. For aftenavisens vedkommende indførtes det ny format den 8. december. Der var fem spalter på siden.

Der skete stadig nye fremskridt i Pilestræde: Gen- givelser af fotografier i bladets tekst blev almindelige efter september 1914, og i maj 1915 toges for første gang herhjemme dybtryk i brug: Som søndagstillæg startedes *Ude og Hjemme*. Skønt det blev en stor succes, holdt det sig kun til 1920. På grund af krigen var det umuligt at skaffe de ægte farver, og erstatningerne stank for modbydeligt af fiskeolie. Bladhuset vendte tilbage til dybtrykket ved nytårstid 1934, da et nyt søndagstillæg: *Berlingske Illustreret Tidende* så lyset.

En københavnerbegivenhed blev starten af *B.T.* den 31. august 1916. Bladets første nummer spredtes i 100.000 eksemplarer over hovedstaden. Brogede plakater reklamerede på alle plankeværker for den yngste Berling. Forbilledet for *B.T.* var det ungarske eftermiddagsblad *Az Est*, Budapests mest læste avis. Den første morgen skrev Gulmann selv lederen. Han og Henius stod ved maskinerne, da de gik i gang og begyndte at spy *B.T.*er ud. Begge de herrer var blege af bevægelse. Gulmanns hænder skælvede, da han greb den frisktrykte lille avis. På forsiden var for første gang i dansk presses historie en *headline*.

— Så nervøs, sagde Gulmann, har jeg vist ikke været siden min ældste drengs fødsel. Et menneskes skæbne er spændende . . . men hvad kan der ikke alt ligge i et blads skæbne: sejr og nederlag. Godt og ondt!

Bagefter gik han med B.T.s unge redaktør ned på Hotel Bristol og drak champagne. På Strøget råbte bladsælgerne med den ny avis.

Det er en pudsighed, at skrivemaskinen først så sent som den 12. juni 1922 blev indført i Berlingske Tidendes redaktion. En ung nyengageret medarbejder bragte sin egen typewriter med sig og begyndte at klapre. Alle de gamle og fortyggede penneskaffer gjorde oprør: denne larmen! Den ny herre blev med sit uhyre anbragt i et nogenlunde lydtæt glasbur.

Den 3. januar 1924 fejrede Berlingske Tidende sit 175 års jubilæum. Målt med 1949's meterstok var det en beskeden affære. Man udsendte et nummer på 80 sider, hidtil bladets største. Valdemar Andersen havde tegnet forsiden med de gule biler, der strømmede ud af porten i Pilestræde. Der blev givet en middag på Hotel d'Angleterre, hvori deltog 400 af Husets 475 ansatte. (I dag er tallet 1500). Ellen Gottschalch sang de gamle viser: *Sig, Clara, hvorfor rødmer du?* og *Har I læst den Berlingske Avis?* Da tusmørket på jubilæumsdagen sænkede sig over København, tændtes på Rådhuspladsen en lysavis. Nyhederne fløj i ildskrift langs båndet. Der blev råbt hurra helt ude på Vesterbro.

Den stadigt voksende medarbejderskare åd sig år for år dybere ind i naboejendommene til Det Berlingske Hus. Slægtens gamle sæde, erhvervet 1765, kunne

efterhånden ikke nær rumme virksomheden, nye kontorer, nye værksteder måtte skaffes, alle rammer blev sprængt, og der *var* ikke længere mulighed for udvidelser. Upraktiske var de mange trapper og gange, labyrinten af værelser også. Manuskriptet blev for at spare tid fra redaktionen sendt over gårdspladsen med en slags svævebane i kobbercylindre, formede som zeppelinere, og det hændte uvægerligt, at når nyheden var sensationel, eller det hastede, fordi man var sent på det, så blev zeppelineren hængende midt i det tomme rum og ville hverken bevæge sig frem eller tilbage.

Men bladet lod sig ikke standse i sin vækst, det blev større og større. Dets indflydelse rent journalistisk bredte sig, annoncerne svulmede. Derfor skred man til at bygge et nyt hus i Pilestræde. Her måtte det ligge, thi her var fortiden, traditionerne. Så vidt muligt burde det gamle hus skånes, i hvert fald i det ydre, og hvad stuerne på første sal angik. Inden for denne borgerligt fornemme empire havde kammerherre Berling modtaget Frederik VII og Carl XV af Sverige. Desuden var her så velgørende hyggeligt. Det gamle hus, å, lad det stå! Det *fik* lov til at blive stående med alle sine minder. Kun lofterne med de malede sommer-skyer måtte ofres. Ved siden af skød en ny bladbygning op, moderne og nøgtern, men ikke uden skøn-

hed. Udvendig holdt i et trykkeris grå og sorte farver og med portal og skilte i samme blygrå, matte glans som de støbte typers. Da huset er af beton, kunne der ikke på god, gammeldags vis nedlægges en grundsten. Men efter at det var blevet taget i brug, 1930, indmurede bag en marmorplade i forhallen forskellige dokumenter, og rummet blev forsejlet ved hjælp af et signet, der har tilhørt den første danske Berling, hofbogtrykkeren i Store Kannikestræde. Dette signet er en af de få af hans personlige ejendele, der er bevaret. Det ny Berlingske Hus opførtes 1928-29. Ingeniørerne S. Friis Jespersen og Nøkkentved havde ansvaret for den konstruktive, arkitekt Bent Helweg-Møller for den æstetiske side af arbejdet. Da huset stod færdigt, åbnede det sine porte af valsede aluminiumsplader for hele København. En forårsdag 1930 strømmede byens folk igennem dets maskinhaller.

I disse år blev Berlingske Tidende et meget stort foretagende, og det var uundgåeligt, at dets leder måtte være en optaget mand: Gulmann blev fjernere og fjernere, til sidst næsten mytisk. Han kunne ikke længere – og det smertede ham – beskæftige sig med den enkelte medarbejder og hans opdragelse. Den fortrolige stemning fra perioden lige efter 1913 gik under i tempoet. Nu var der folk i staben, som chefredaktøren aldrig havde talt med. Udadtil virkede Svenn Poul-

sen som topfigur. Han var overmåde dekorativ og gjorde stærkt indtryk, når han hvidhåret og smuk og med kjoleopslaget funklende af ordener trådte ind i en selskabssal. Han forstod at snakke med folk og var altid levende interesseret. (Der kommer stadig, 12 år efter hans død, breve adresseret personligt til ham). Gulmann skulle man træffe i redaktionen og helst ved skrivebordet i hans eget værelse. Thi repræsentativ i dette ords banale betydning var han ikke. Heller ikke festlig og bred. Og slet ingen god *mixer*. Mellem mange mennesker så han ud, som om han frøs. Helt andet blev indtrykket, når man i Pilestræde talte blad med ham . . . så åbnede han sig, og man følte det gro. Så var der vækst i hans væsen, og de nervøse hænder røbede skaberevnen.

På væggen i sit kontor lod Gulmann ophænge (blandt fine gamle stik, der fortalte om Husets traditioner) et portræt af sin forgænger i redaktørstolen, Mendel Levin Nathanson. Som årene gik, voksede hans forståelse af denne fremtrædende skikkelse i Berlingske Tidende's og dermed dansk presses historie. Han sagde det vel aldrig lige ud, men man anede, at han følte sin egen skæbne i sammenhæng med Nathanson's. For sin tid havde Nathanson været en fornyer. Christian Gulmann syntes, at han selv fortsatte, hvor den gamle slap. Og det var rigtigt. Som Nathanson midt i det

nittende århundrede således Gulmann i det tyvende . . . de gjorde hver i sin epoke Berlingske Tidende til journalisternes blad.

Henrik Cavling skrev hver aften breve til sine medarbejdere. Gulmann var sparsom (for sparsom) med sit bifald. Jeg er ingen Cavling! sagde han, når man bebrejdede ham køligheden. Men det kunne hænde, at han til en rejsende korrespondent langt borte, måske i Peking, sendte en rapport over begivenhederne i Huset, og så følte modtageren det som et ridderslag. Thi fra de hastigt, lidt krampagtigt nedkradsede ord strømmede pludselig varme. I brevene (de uendelig få) åbnede Gulmann for sit sinds dybe skakter. Men oftest fortalte han om, hvad der var sket i bladhuset. En redaktionssekretær havde fået betroet nye opgaver. Han afløses (stod der i brevet) af en lang, duknakket ingeniør Lund, som i al hast er blevet trænet op til redaktionssekretær. Det vil jo ikke gå glat lige straks. Men en ny kost er det da.

Den lange civilingeniør var Svend Aage Lund, få år senere Gulmann's efterfølger.

Og kosten fejede godt.

Den 17. marts 1934 ved 8-tiden om morgenen døde Christian Gulmann. Uden forudgående sygdom, uden smerter, uden kamp. Hans sidste ord udtrykte glæde over forårssolen. Stuepigen fandt ham få øjeblikke

efter livløs i sengen. Det blonde smil var slukt. Man dækkede ham med årets første, endnu fugtige violer.

Med Gulmann afsluttedes en epoke i Berlingske Tidende's liv. I dette tilsyneladende så kølige menneske glødede troen på journalistikken som en samfundsværdi og respekten for avisartiklen som en kunstart. Han skabte tradition. Hvordan arven efter Gulmann blev forvaltet, derom bør vi ikke tale ved dette jubilæum. Vi lever jo endnu og er midt i arbejdet. Fremtiden vil dømme.

Christian Gulmann, som jeg mindes ham

Af

KAI FLOR

MIT første møde med Christian Gulmann, som jeg havde frygtet måske kun ville blive en kort visit, for han kendte dengang ikke det mindste til mig, blev til et møde, som varede fra 1910 til hans død i 1934.

I 24 år stod jeg ham nær og lærte ham at kende som den personlighed, der i pressens verden vakte stor beundring og respekt, og som det menneske, der i praksis blev min opdrager til arbejdet i et blads tjeneste.

Han var i 1910 redaktør af det tidligere Dansk Tidsskrift, som under hans redaktion efter dets udgiver fik navnet Gads danske Magasin og gik en renæssance i møde som alt, hvad Gulmann tog sig af, bl. a. Julealbum og – i tidens fylde – først og sidst Berlingske Tidende.

Han havde fået mig anbefalet til redaktionssekretær ved magasinet, og jeg aflagde i den anledning visit i hans hjem i den smukke rødstensvilla i Ryvangen, på Vestagervej, som arkitekt Carl Brummer havde tegnet til ham. Da stod jeg for første gang ansigt til ansigt med den mand, der skulle blive bestemmende for mit

livs ny retning. Jeg så for første gang ind i de klart iagttagende, blå øjne, hvis blik blev yderligere skarpt, når han kneb øjenlågene med de lyse, næsten hvide vipper lidt sammen, så man havde indtryk af, at intet i éns væsen kunne være skjult for ham. Man følte viljefasthed i den kraftigt formede, ganske let buede næse, styrke i trækket omkring den hårdt lukkede mund, intelligens bag den brede pande under det glatte, blonde hår, der havde samme glans som det gyldne, kortstudsede overskæg. Hans ansigt med den friske rødme over de brede kindben kunne lyse op i et smil, hvorved øjnene næsten svandt ind til et par sprækker, mens han bøjede hovedet lidt tilbage og lo med sine hvide tænder mellem de koralrøde læber.

Og når noget enten særlig begejstrede ham eller harmede ham, kunne han krænge venstre mundvig lidt opad, næsten med en grimasses virkning. Jeg fik indtryk af en åndeligt overlegen, lidt magtkær mand, der havde sine ganske bestemte meninger og samtidig bevarede en vis kosmopolitisk elegance i det ydre.

Han sad bag sit skrivebord i den højryggede barokstol i den stilling, hvori jeg skulle se ham i de mange år, der fulgte efter dette første møde: drejet lidt sidelæns med korslagte ben. Og som han havde for vane, holdt han højre hånds tommel- og pegefinger om de ganske korte spidser på sin moustache, som han nip-

pede eller drejede lidt mellem fingrene, mens han med et smil i øjenkrogene hørte på, hvad jeg fortalte ham om mine kvalifikationer.

Jeg sad med ryggen til den smukke, murede rødstenskamin, tegnet af Harald Slott-Møller og med et billede af dronning Dagmar, malet af Agnes Slott-Møller, i nichen foroven. Selv havde han bag sig en smal smedejerns-gitterlåge, som i den buede døråbning førte ind til hans ikke overvættede store, men så meget mere udsøgte bibliotek, jeg senere skulle få en del med at gøre.

Jeg havde hørt om Gulmanns evne til at vælge medarbejdere, hans hurtige og usvigelige flair for deres placering inden for en redaktion, og jeg var glad, da han efter dette første flygtige indtryk af mig straks antog mig som sin sekretær.

Vort første redaktionsmøde fandt sted på Hotel d'Angleterre, hvor Gulmann havde tilsagt mig til en let frokost. Det var højsommer, og vi satte os ved et bord udenfor under markisen. Jeg kan endnu se min redaktør komme præcis til tiden – præcision lagde han stor vægt på – han var i hvid lærredsjakke, nypresset og snehvid, som den piquévest, han om sommeren også bar sammen med tweedjakke. Lyserød lærredssløjfe og på hovedet den da brugelige ovale stråhat med stiv skygge og bredt, sort bånd.

Om jeg ville have det samme som han til frokost – ganske let, det passede hans ømfindtlige mave bedst? Jeg tror, De vil synes om det. Det gjorde jeg: et par blødkogte æg, slået ud i glas – det var en skik, som var ved at trænge igennem, så slap man for at kludre med æggeskallerne – ristet brød og hindbær med fløde. Til indledning ville han begynde med yoghurt, denne mælkemasse, der netop var kommet frem. “Yoghurt?” Tjeneren studsede. “Det har vi ikke”. Så kom det skarpt, med de sammenknebne øjne, der ikke tålte modsigelse: “Så må De *skaffe* det!” Han pegede over på den anden side af Kongens Nytorv, på huset ved siden af A. P. Møllers bygning i dag, hvor der var et mælkeudsalg. “Dér kan De få det”.

Og virkelig – lidt efter var en piccolo på vej til mejeriet. Mit første indtryk i det små af en vilje, for hvilken intet var umuligt.

Imidlertid havde mine litterære interesser båret frugt. Foruden at have fået trykt digte i Illustreret Tidende og Berlingske Tidende havde jeg deltaget i en lyriker-konkurrence i Politiken, hvor tolv unge digtere, udvalgt af Chr. Rimestad, havde fået hver sin måned at besynges. Og mit digt om *Marts* havde Georg Brandes i en følgende kronik berømmet i høje toner.

Desuden havde Chr. Sonning søgt en litteraturanmelder til sit nygrundede dagblad Hovedstaden og

henvendte sig i den anledning til Helge Rode, som henviste bl. a. til mig, som blev antaget.

Fra 1. januar 1913 blev Chr. Gulmann, sammen med bladets tidligere chefsekretær, Svenn Poulsen, udnævnt til chefredaktør ved Berlingske Tidende. Nogen tid endnu bevarede han forbindelsen med Gads danske Magasin, hvor jeg stadig fortsatte, indtil redaktionen blev overtaget af Hans Boesgaard (d.æ.), som nu var medarbejder ved Berlingske Tidende.

Min egentlige debut i Berlingske blev lidt hovedkulds. Det var 18. marts 1913. Jeg havde været til et lille gilde hos nogle venner, kom hjem ved halvtolv-tiden og fik besked om at ringe redaktør Gulmann op på Berlingske Tidende – *hvor* sent jeg så kom hjem. Jeg kunne høre Gulmanns kategoriske stemme og se for mig hans sammenknebne øjne. Jeg tog ind på bladet og erfarede da, at kong Georg af Grækenland var blevet myrdet. Gulmann ville have et digt i bladet næste dag, men de digtere, man havde henvendt sig til, havde sagt, at det var for sent på aftenen, hvorpå Gulmann, halvt irriteret og halvt overlegen i bevidstheden om, at han i hvert fald skulle skaffe et digt endnu i nat, havde sagt med sammenbidte tænder: "Så skal jeg med det samme få min 'husdigter' til at skrive ét.

Nu gjaldt det virkelig om, at hans husdigter ikke skuffede.

Han førte mig gennem det undrende redaktionssekretariat, som det mærkelige dyr i åbenbaringen, ind i sit kontor. Jeg blev anbragt i hans stol ved hans skrivebord med en blok manuskriptpapir, som øverst havde en sort dobbeltlinie, der fik mig til at tænke på en sørgerand.

Så sagde Gulmann med et smil: "Nu drejer jeg nøglen om, og De kommer ikke ud, før digtet er skrevet". En halv time efter var det færdigt: fem to-linjede strofer. Gulmann viste manuskriptet til Hans Boesgaard, hvis litterære skøn han satte pris på, særlig når det gjaldt kongehuset. Jeg hører ham endnu sige: "Det er virkelig nydeligt. Men i sidste linie står der: *et folk i klage ved den danske strand*. Er det ord *klage* ikke lidt stærkt som gældende for hele folket?" Det fandt jeg selv og foreslog: *et folk i vemod ved den danske strand*. "Vemod, det er godt, udmærket," erklærede de begge i munden på hinanden. Og Gulmann tilføjede med et triumferende smil: "Der kan De se, jeg kunne skaffe det!" Jeg tænkte ved mig selv: som han skaffede yoghurt på Angleterre. Digtet stod i bladet næste morgen – under en to-spaltet portrættegning af kong Georg (den anden tegning, Berlingske dristede sig til at bringe) indrammet af et folderigt sørgeflor og med mit navn, Kai Flor, som signatur. Et i enhver henseende florumvundet digt, som én bemærkede.

Af mit arbejde ved Gads Magasin forstod Gulmann, at hans skøn havde været rigtigt, nu vidste han, han kunne "bruge" mig.

Og kort efter bad han mig om at opgive de forskellige beskæftigelser, jeg iøvrigt havde, og at lade mig helt knytte til Berlingske, og fra 2. januar 1914 indtog jeg min ny stilling, officielt med titlen redaktionssekretær og med adgang til at skrive om de emner, der havde min interesse: litteratur, musik og kunst. Men jeg var ganske uden journalistisk erfaring, derfor endnu usikker med hensyn til et blads endelige sammensætning; og en augustdag, da den egentlige redaktionssekretær, Frederik Jensen, min brave, trofaste støtte, havde sommerferie, og vi var midt i en "agurketid", som endnu eksisterede dengang, og hvor jeg bogstaveligt intet stof havde at vælge imellem, blev jeg nødt til på lederens plads i aftenavisen at anbringe en artikel, "Sæt svinene på olden", skrevet af en af landets kendte godsejere. Næppe var avisen nået ud på Vestagervej, før Gulmanns stemme lød fuldkommen rasende i telefonen: "Tror De, aftenavisens læsere er svineopdrættere?" Jeg vidste, at enhver undskyldning var udelukket.

Efterhånden fik jeg navnlig med tilrettelægnngen af søndagsnumret at gøre. Det havde Gulmann skabt. Dets store sider bragte mange tegninger til en artikel

om et aktuelt emne efter Gulmanns valg, ofte ledsaget af et digt (som undertiden var af mig).

Berlingske Tidende havde i løbet af de første årgange helt skiftet ydre. Det var blevet mere indbydende, friskere, livligere. Som redaktør Gulmann selv i en tale beskedent karakteriserede det arbejde, der var gjort: "Vi har pustet lidt støv bort og forgyldt lidt hist og her".

Det var med fuldt overlæg, han brugte ordet: vi – ikke som et *pluralis majestatis*. Han tog både redaktør Svend Poulsen og administrator Louis Henius med i arbejdet. Og ikke med urette. I det forretningsmæssige var Henius en fremragende støtte for bladet. Og Svend Poulsen havde en stor personel periferi og praktisk viden. De tre herrer mødtes hver formiddag ved et fælles frokostbord i administrationen. Ved dette for redaktør Gulmanns vedkommende stadig yderst frugale måltid opstod ved gensidig påvirkning talrige ideer til bladets forøgede vækst og popularitet. Men der er ingen tvivl om, at initiativet i de fleste tilfælde redaktionelt kom fra Gulmann.

Et eksempel på, hvor hurtigt han journalistisk reagerede, fik jeg den sommersøndag, da mordet i Serajevo fandt sted. Gulmann havde nogle år før i Nationaltidende skrevet breve fra en rejse gennem Europa, deriblandt et fra Serajevo. Mandag morgen blev jeg sendt

over til Nationaltidende for i en ældre årgang at finde det og skrive det af – og samme aften havde Berlingske Tidende en korrespondance fra Serajevo før noget andet blad.

Så kom selve den uventede, alt afgørende støtte for både redaktion og forretningsledelse: Den 1. august begyndte verdenskrigen, og hvad der var udslag af frokostbordets inspiration og nu måtte tage sig ud som en mirakuløs forudseenhed – netop 1. august havde Berlingske Tidende indviet B.T.-Centralen på Rådhuspladsen i det nyerhvervede hus.

Tusinder af mennesker samledes dag og aften – og natten med – foran den store opslagstavle i B.T.-Centralens hjørnevindue, hvor den endnu stadig læses af alle forbipasserende. Men dengang var der den største spænding om hver eneste ny efterretning, der klæbdes op.

Det gamle Berlingske Tidendes besindighed og forsigtighed, når det gjaldt nyheder, som ikke fuldtud kunne bekræftes, havde før givet bladet spottenavnet "Tante Berlingske". Nu blev dette forstået som en usvigelig pålidelighed, man helt kunne stole på. Det betød en øjeblikkelig og overvældende fremgang for bladet, der samtidig havde moderniseret hele sit efterretningsvæsen: Svann Poulsen tog som korrespondent til Tyskland, Henry Hellssen til Østrig, Franz von Jes-

sen noget senere til Paris – hvorfra i begyndelsen den glimrende norske journalist Frøis Frøisland sendte korrespondancer – Andreas Buntzen til Amsterdam. Redaktør Gulmann havde som den klart skønnende overgeneral dækket sit blad på alle fronter.

Inden for redaktionen i Pilestræde herskede han med ikke mindre klart overblik. Det blev hurtigt åbenbart, at Danmark ikke inddroges i krigen. Så der blev ro til at udbygge bladet i nøje sammenhæng med begivenhedernes gang. Et ydre tegn blev indsætningen af de betydningsfulde børskurser på forsiden i aftenavisens yderspalte, endda med farve, efterhånden som de indløb. Der omstøbtes 3-4 gange! Berlingske Tidende skulle drage yderligere fordel af pålidelighedsforspringet. Læserne skulle ikke alene holdes fast, nye skulle vindes, billedstoffet udvidedes. Og på det punkt, der kunne kaldes “pyntestof”, måtte jeg særlig holde for. Søndagssiderne voksede. Bl. a. fik jeg den opgave af Gulmann hver uge at sørge for en *Ugens Historie*, som skulle stå på forsiden af søndagsnumret med en tegning – i fuld sidebredde – af Gerda Ploug Sarp. Denne fortælling havde stor litterær virkning, særlig da Gulmann gennem sine forbindelser med chefredaktørerne i Sverige og Norge fik gennemført et samarbejde med Svenska Dagbladet i Stockholm og Aftenposten i Oslo, hvorved de bedste af disse *Ugens Histo-*

rier offentliggjordes samtidig i alle tre nordiske blade for et honorar af 500 kr., et stort beløb dengang.

Ugens Historie betød en væsentlig forøgelse af denne side af vor samtidige litteratur. Fra Danmark fik vi fortællinger af Johannes V. Jensen, Otto Rung, Gunnar Gunnarsson, Knud Hjortø, Edith Rode, Astrid Ehrencron Kidde, Thit Jensen og mange flere. Til gengæld fik vi fra svensk side f. eks. Selma Lagerlöf, Henning Berger og Siegfried Siewertz og fra Norge bl. a. Johan Bojer og Jacob B. Bull.

Jeg fik også den opgave af redaktør Gulmann at sørge for, at der aldrig stod det mindste anstødelige i disse fortællinger, f. eks. ord som "sgu" eller "for fanden", som måtte erstattes med "for pokker". "Jamen, det siger en islænding ikke", rasede Gunnar Gunnarsson og rev sig i sit røde islandske hår: "En islænding siger for fan'en!" Der hjalp ingen kære mor! For fanden kunne man på den tid ikke trykke i Berlingske Tidende. Det seksuelle var der slet ingen fare for. Ingen af den tids forfattere berørte det. Lige så streng var Gulmann med sproget. En dag, da jeg havde gentaget det samme ord tre gange i en kvart spalte, sagde han: "De må passe bedre på Deres stil".

Og så skulle jeg endda netop på det seksuelle område støde an. Foruden søndagsfortællingen begyndte bladet at udsende et ugentligt dybtryksnummer, Ude

og Hjemme, Fotogravure-udgaven, som vi kaldte det, hvor i begyndelsen hvert nummer var viet ét bestemt emne: bl. a. Kongehuset på Amalienborg, Udenrigsministeriet med besøg hos samtlige fremmede ministre i København – en god idé af redaktør Gulmann under krigen. Så kom der også ét udelukkende om ny-erhvervelser på museerne. Kunstmuseet havde netop købt Vilhelm Hammerhøis store figurkomposition, *Artemis*, med de nøgne modeller. Og det havde jeg naturligvis gengivet i særlig stort format. Det bragte Gulmann i harnisk: “Hvad tror De, vore læsere vil sige ved at få disse fuldstændig nøgne skikkelser ind i hjemmene! Og så står de oven i købet så underligt med hænderne ved skødet! Vi får afsigelser på det nummer, kan jeg forsikre Dem!”

Jeg indvendte spagfærdigt, med en anelse af ironi, at Artemis jo var selve kyskhedens gudinde, og stilingen kendte man også fra renæssancens mestre som fremkaldt af blufærdighed. Det hjalp ikke. Jeg tror, at også administrator Henius på forretningsledelsens vegne var lidt betænkelig. Sikker på mit skøn foreslog jeg med et smil at køre rundt til alle, der opsagde abonnementet, for at få dem til at tegne det påny. Der var – heldigt for mig – ingen, der afsagde!

Men tilstrækkelig tillid til mig som kunstdommer havde Gulmann endnu ikke. Da vi var i bekneb med

en kunstanmelder, fik jeg nok tilladelse af ham til at forsøge mig – men ikke under eget navn. Berlingske Tidende kunne ikke møde op med en ganske ukendt kritiker. Jeg kunne kalde mig Th. Munch, det havde han som ung journalist brugt flere gange, og jeg skulle jo stadig gerne træde helt i hans fodspor.

Så kom Genforeningen. Jeg var på sommerferie, mit sædvanlige sted på Sjællands Odde, men blev telegrafisk indkaldt af Gulmann for omgående i stedet for det i forvejen færdige dybtryktillæg at lave et helt nyt om Genforeningen til den store dag i august.

Da henvendte jeg mig efter Gulmanns udtrykkelige ønske til Henrik Pontoppidan om et bidrag, og til min glæde sendte han mig det digt, der i dag står som det skønneste litterære minde om begivenheden:

Det lyder som et Eventyr, et Sagn fra gamle Dage . . .

Jeg gemte manuskriptet, for Pontoppidan udelod et vers i den endelige skikkelse og foretog også et par mindre ændringer. Dette originalmanuskript findes i dag som et af klenodierne i en montre i Henrik Pontoppidan-mindestuen i Randers.

Også rent journalistisk blev jeg nu og da mobiliseret af Gulmann, når ingen anden var for hånden. Jeg husker en dag, da der ikke var mødt nogen medarbejder fra os til præsentation af en nyopfundet vaskemaskine,

som det åbenbart var magtpåliggende at få omtalt. Jeg vægrede mig så godt, jeg kunne: "Jeg ved ikke noget som helst om vaskemaskiner".

"En journalist skriver allerbedst om det, han ikke ved noget om", var svaret. Underforstået: for så må han sætte sig ordentligt ind i det. Og af sted måtte jeg.

Gulmanns egne passioner: bøger og blomster, kom også til at præge bladet. Allerede ved Gads Magasin havde jeg måttet skaffe artikler, bl. a. om grønne stueplanter af den fremragende overgartner ved Det kgl. danske Haveselskab, Jens K. Jørgensen. Nu blev han draget ind i den daglige rubrik i Berlingske Aftenavis for i notitsspalten at skrive en lille opsats, *Dagens blomst*, med en tegnet vignet af blomsten. Han kunne senere samle et udvalg af dem til en stor, smuk bog.

Den interesse for artikler om dyr, som har gjort Hans Hvass og Lieberkind populære, forstod redaktør Gulmann allerede dengang at vække: fra Gads Magasin fortsatte hans yndlingsskribent på dette område, skoleinspektør R. V. Mortensen i Berlingske med sine så fint iagttagende og følsomt skrevne artikler fra dyreverdenen. Desværre døde han tidligt.

Bogsamlingen på Vestagervej fik store tilvækster i disse år, hvor auktioner over kunst og sjældne bøger blomstrede som aldrig før. Da Gulmann nødigt selv ville ses på auktioner, for ikke som velkendt skikkelse

at få bøgerne budt op i for høje priser, bad han af og til mig om at gå på hans vegne. Det lykkedes mig engang til Gulmann at snuppe en inkunabel, som brygger Heise i Helsingør længe fulgte med op. Til sidst sendte bryggeren mig onde blikke: Hvad var jeg mon for en opkomling? Senere blev det antikvarboghandler Th. Johansen fra Fiolstræde, som i denne henseende blev Gulmanns kyndige tillidsmand.

Jeg måtte også i B.T.-Centralen arrangere en udstilling af sjældne, gamle bøger i privateje og i bladet skrive en omtale af den. Det sjældne skete: Gulmann roste for en gangs skyld. Kun én gang til, husker jeg, har jeg fået hans ros. Den morgen, da der stod en hel række artikler i bladet om tog-katastrofen ved Vigerslev, spurgte Gulmann: "Hvem har skrevet det, der står om besøget på hospitalerne?" Jeg måtte tilstå, at det var mig. "Ikke dårligt", sagde han og nikkede anerkendende. Han forstod, at den sjældne ros til gengæld virker som en spore.

Jo, forøvrigt fik jeg også ros for genforeningsnummeret, men det var vel mest for Pontoppidan-digtet, som bevægede ham meget. Han var i bestyrelsen for Sønderjydsk Fond, og han sagde til mig, efter at have overværet kong Christians ridt over grænsen med den lille pige foran på hesten: "Tårerne strømmede både Vagn Jacobsen og mig ned ad kinderne". Direktøren for

Carlsberg Bryggerierne var også i bestyrelsen for Fonden.

Da Gulmann senere var i audiens hos Christian 10. for at takke for en orden, fortalte han også kongen, hvor bevæget han havde været. Det gik kong Christian til hjerte, og han svarede med et strålende smil: "Ja, det var et lykkeligt øjeblik".

Christian Gulmann havde i det hele taget en stærkt udviklet pietetsfølelse. Den gjaldt også hans barndomsby Maribo. Og da han nu efter flere års erfaring stolede på mit kendskab til kunsten og vidste, at jeg havde fået et hæderligt navn blandt vore kunstnere, spurgte han mig en dag, hvem jeg troede kunne male nogle dørstykker med motiver fra Maribo til hans arbejdsværelse i villaen på Vestagervej. Jeg anbefalede ham Ernst Zeuthen, der netop på den tid brød igennem og særlig fra sine første år havde malet gode danske provinslandskaber. Valget viste sig at være heldigt til formålet. Ernst Zeuthen malede tre dørstykker med motiver fra Maribo Sø, Kirke og Kloster, hvis kolorit var stemt passende ind i arbejdsværelsets lidt mørke karakter.

Gulmann kunne ikke blive træt af stadig at præge hjemmet på Vestagervej med sin personlighed. I spise-stuen havde han en række forfatterportrætter over de høje, bejdsede egetræspaneler – efter mønsteret: kunst-

nerportrætterne i Brøndums stue på Skagen. Og da der ved en kunstauktion blev udbudt et så fint litterært billede som N. V. Dorphs portræt af Herman Bang som oplæser i kjole og hvidt, måtte jeg til auktionen og skaffe ham det.

Han holdt af billeder, bøger, blomster og børn. Han fortalte gerne og med varme små træk af sine drenges væsen. Da Zeppelin-luftskibet besøgte Danmark, var Gulmann med om bord som korrespondent, dengang til Nationaltidende. Da han kom hjem på Vestagervej, spurgte hans yngste lille dreng ham: "Far, da luftskibet kom ind her ved Hellerup, kunne du da på bådebroen se en lille sort prik?" "Ja, det kunne jeg rigtig nok", svarede Gulmann. "Det var *mig!*" sagde drengen med stolthed. Den slags historier elskede han, også når de gjaldt andre end hans egne børn.

Hans passion for blomster gav sig udslag også i hans kærlighed til haven ved villaen, hvor Jens K. Jørgensen tit bistod ham med gode råd. Det var dengang mere almindeligt end nu, at herrer gik med en blomst i knaphullet. Jeg kan se redaktør Gulmann, når han kom ind til Pilestræde om morgenen med sin nærmest laven-delblå overfrakke af Harristweed med en blomst fra haven i knaphullet, spadserestokken trykket fast under armen, med hånden dybt i lommen og bowlerhatten lidt på sned.

Han var meget øm med sin påklædning og fik sit tøj syet i London. Det var spændende, når han fik tykt brev fra skrædderfirmaet, Meyer and Mortimer, med prøver på nye stoffer, han havde bedt om at se. De havde hans mål derovre, så han behøvede ikke at tage til London for at få tøjet syet. Jeg drillede ham med, om han ikke kunne gøre som Albert Engströms elegant klædte svensker, der fik sit tøj syet i Paris og blot lod dem "tage mål på Apollon i Louvre!" Han sørgede også for, at hans unge sønner var ordentligt klædt, og gik selv med dem til skrædderen, når de skulle have syet nyt tøj. Som den yderst velklædte redaktør, der træder ud af den gamle port i Pilestræde, tegnedes han af Kirsten Rode til et lille upretentiøst hyldestdigt, som jeg skrev til en fest for ham, da han fyldte 50 år. Tegningen fremtrådte som et bidrag i nyhedsspalten, hvor Kirsten Rode hver dag tegnede en lille vignet til vers, jeg skrev. Tegningen og et par vers findes på næstsidste side efter disse erindringers afslutning.

Den elegante herre, der holdt sit første redaktionsmøde med mig ved frokostbordet foran d'Angleterre, bevarede sit ungdommelige, aristokratiske gentlemanydre så at sige uforandret gennem årene. Han lod sig ikke kue af de voldsomme anfald af hjertekrampe, der kunne synes at ville gøre det af med ham på stående fod.

Han fik også fra alle sider stor påskønnelse for sit arbejde, som han modtog uden påfaldende selvfølelse, men med den værdighed, som er naturlig for den, der ved lidt om sin gernings værdi.

Det fik jeg en morgen et dog nærmest spøgefuldt bevis for. Hans to drenge, der gik i Hellerup Gymnasium, havde på elevforeningens vegne bedt mig om en aften på skolen at holde et foredrag om "Hvordan en avis bliver til". Jeg havde givet en pålidelig skildring af chefredaktørens store betydning, men også fremhævet redaktionssekretærens arbejde og ansvar ved avisens endelige tilblivelse.

"Hvad er det, De i aftes har fortalt mine drenge", sagde han i en lidt forarget tone, "at jeg intet betyder ved bladet, men bare svæver som et ophøjet væsen over vandene, mens det i virkeligheden er redaktionssekretæren, der laver avisen!"

Da jeg, uden at ville korrigere drengenes drilagtige fordrejning af forholdet, smilende svarede: "Ja men er det da ikke sådan?", var der ikke andet for ham at gøre end ryste på hovedet og le ad min uforbederlighed. Han var nok klar over, at jeg vidste, hvad han betød.

Derom vidnede en fortrolig udtalelse af ham i et unægtelig mere seriøst øjeblik:

Til sin 60 års fødselsdag fik han flere højt anerkendende hilsener fra mennesker uden for journalistik

med stor beundring for hans redaktør-gerning. Det var den eneste gang, jeg for alvor oplevede et udtryk for hans følelse af egen betydning. Han lagde alle disse hilsener fra sig med de ord: "Og så forstår de i virkeligheden slet ikke éns arbejde . . ."

Måtte disse linier, omend af mere privat karakter, yde deres bidrag til forståelsen af, at Christian Gulmanns redaktør-gerning blev det grundlag, hvorfra udviklingen fortsatte til det store foretagende, vi i dag kalder Det Berlingske Hus.

*Hvorhen sin fod han satte
på grå og gammel jord:
det måtte gro og blomster tæt
som krokus i hans spor.*

*Ja, selv i Pilestræde,
hvor ingen pile står,
sprang nye fejre blade ud
for dette pust af vår.*

En tak

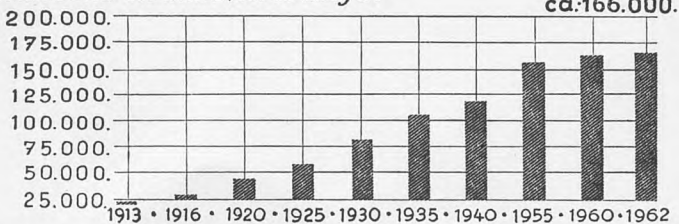
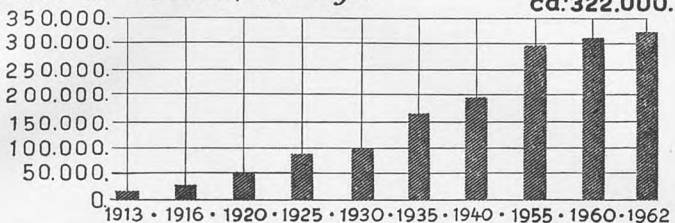
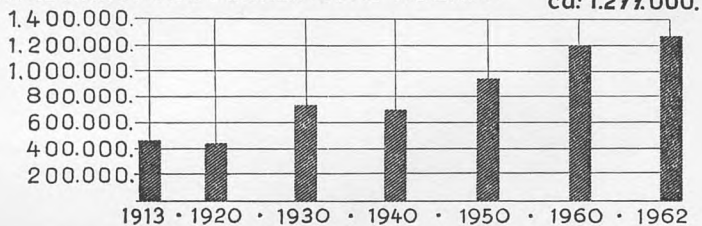
Det var *Christian Gulmann*, som for 34 år siden – vistnok efter forslag fra Anders Vigen – spurgte mig, om jeg ville komme over til Berlingske Tidende. Jeg var dengang i Industriraadet. Det blev desværre ikke så mange år, vi nåede at få sammen, men jeg lærte meget under hans kyndige vejledning, og jeg oplevede mange gange hans sjældne evne til at inspirere sine medarbejdere.

Christian Gulmann skabte sammen med *Louis Henrius* og *Svenn Poulsen* det ny store og moderne Berlingske Tidende. Det er begyndelsen, der er sværest. Det er ulige lettere at vedligeholde og udvikle det én gang skabte, og det var denne opgave, der tilfaldt den daglige ledelse efter *Christian Gulmanns* død. Det er derfor med glæde, at jeg benytter denne lejlighed til at sige en tak til Gulmann – først og fremmest en personlig tak – men også en tak fra medarbejderne og alle andre, der har – eller har haft – deres tilknytning til Det Berlingske Hus.

SVEND AAGE LUND

BERLINGSKE TIDENDE, hverdage:**BERLINGSKE TIDENDE, søndage:****ANTAL ANNONCER I BERLINGSKE TIDENDE:****ANTAL ANSATTE I DET BERLINGSKE HUS :**